

ПЕРШИЙ ГІСТЬ

ІГОР МУРАТОВ

1

І сумно було.

Особливо вночі.

Та ще коли другий місяць підряд —
Хльосткі, невблаганні, осінні дощі.
Тоді — пляма розпливчаста ліхтаря
в тумані понуро і журно звиса,
як безпорадна стареча сльоза.
А поночі балки навколо, як шанці:
причаяться і мовчки на щось очікують.
І тільки стримано поруч станції
розмовляють жовті потоки.

Кричи тоді,

плач від нудьги, чи замовкни —
однако.

Ніхто не почує,

бо чути — нема кому.

Й не тільки дощі:

коли загрозливо

рипіло дверима

і мряка густа

лізла у вікна, — казав: „морози“.

І тільки зрідка старенький „морзе“
бездумно погоджувався: так! Так, так!

А ще неприємніш було тоді,
коли здалека поїзд бентежно гудів.

Начальник виходив вночі і вранці
стрічати...

„Москва“ чи „Мінводи - Ростов“.
Гремів, виринав, прилітав і за станцію
зникав, на прощання мотнувши хвостом.
Начальник стояв.

А тоді: „не треба... ні“.

Хрумтів під ногами перон.

Неодмінно —

помішані з шлаком черепашки порепані
співали про море
небачене, сине...

Не пив.

Не було друга хорошого...

Збиравсь одружитись — не вийшло
чогось там,

і в грудях випещував і виношував
дві мрії одвічні: про море і гостя.
Море, здавалось, завжди у вись
жбурляє білу, шипучу кров свою.
Таке, як бачив десь і колись
на обшарпаній копії з Айвазовського.
З гостем було варіанти три:
перший — приїзд єдиного милого
брата. (Зітхав: як брали Крим —
знає — брата розстріляно білими).
Другий — це хтось з товаришів...
— Ні, не можливо.

І третій — жінка:

чужа і знайома, як дальній спів,
вона щось говорить, сміється дзвінко
... не важно звідки, не важно як
вона потрапляє в цей закуток дикий...
І гість прийшов.

І зовсім не так.

Поїзд прийшов. Начальник дивився
як робочі вагон заганяли в кут.
Це був перший швидкий, що зупинився,
Це був перший вагон, що лишився тут.
Лишився. З вагонів виходили люди.
Один подивився у поле, на небо —
сказав: „все степи, а буде —
завод. Гайда в станцію! Грітися треба!“
Увечері весело, незвичайно
було у маленькій будці.

Бригаду

розміщував весело в себе начальник,
сміявся, розпитував...

Облуплений чайник

на пічці вурчав і підстрибував радо.
... Назавтра за мініатюрним вокзалом
підмерзла земля тільки: хрум, хрум.
— Це перші лопати уперто врізались
у дикий, ще навіть неораний ґрунт.

Скляна, зелена, нерухома гладь
лиш по краях у зморшках випадкових,
і з парусника видно, як лягла
у море Ялта — сонячна підкова.
Мільйонами набридлих, прикрих рим
оспівано цю гладь, це місто сонцем

вкриті,

І все таки і знов про них, про Крим
поетам хочеться співати й говорити.

І все таки, поете, не берись
казати, що оспівано до тебе —
усі складні відбитки в морі неба,
і кожна зморшка, кожна з дивних рис,
і кожний пах, і кожний кіпарис.
І кожен спів, вітрець і промінь — блиск.
— Та я і не про це: я просто тут

кінчаю

свій нарис про начальника колись
маленького роз'їзду. Він, звичайно,
тут в Ялті — у відпустці.

Як і хтів,

він бачить море, чує гул прибою,
він навіть фотоапарат з собою
сюди узяв. Та річ не в тім.

Важливе те, що сидючи над морем
він іноді сумує — і щодня
листівку пише: „Товаришу Єгоров,
ти написав би хоч, як порожняк
отой, що ми з тобою говорили?
Вже подається вчасно? Друже

милий!

Я ще раз дуже прошу: подзвони ти
на вузлову...“

Поважно, працьовито,
мов тисяча вантажних паровозів,
зітхало море...

Ще потрібно б розділ
про те, як зріс завод на пустирі,
як ешелонів трудівничий грім
пошматував мовчазну ніч степів,
як ТЕЦу корпус владно наступив
на перекотиполо — і як звідти —
по молодих артеріях заводу —
по ниточках натягнутих дротів
сліпуче світло ринуло в атаку
на вовчу непроглядну мряку.
Про кожную перемогу і про цех...

Але про це
про все

наприкінці не скажеш.

Зітхало море, вечір. І до речі
начальник укладав в готелі речі,
окремо укладаючи у кошик
сто чорних, найрізноманітніших морів:
дзеркал спокійних і хвилястих грив
(на море Айвазовського — не схожих)
Він любить море:

Його тишу, злість.

Але ще більш привчивсь любити
відчеплений, тому два роки —

перший гість —

— маленьку станцію.
(маленьку — це колись).

СЛАВА ДРУЗІВ

М. НАГНИБИДА

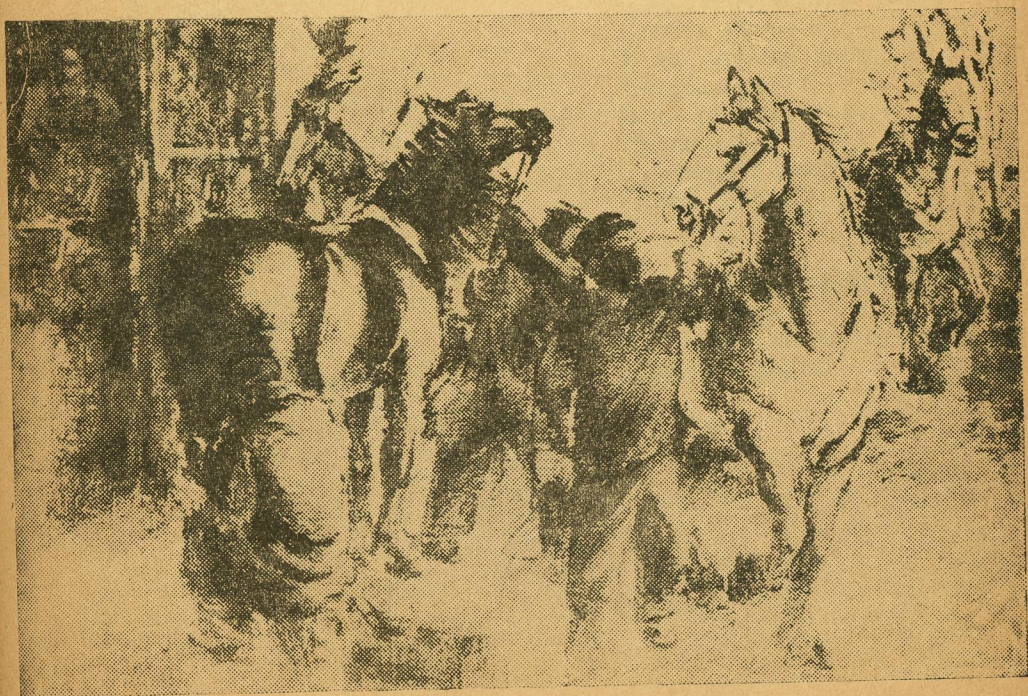
Ми не їли, ми не спали
В завірюху буйних літ —
Трупами дороги присипали,
Порохом солили хліб.
Патронташами хрестились
Ми перед боями.
Дві мелодії нам грали
Полкові баяни.
Грали буйну „Марсельезу“
В бойовому крузі,
Грали тихий марш розлуки
Над тілами друзів.
І лишалася в степу
Насип безименна,
Друзів кров переливалась
На наші знамена.
Перед нами не встояли
Найкрутіші кручі, —
Білих прапор розірвали
На бинти й онучі.
І тоді здобута чесна
Слава, славна і густа,

Про Кожанівські загони
Обійшла усі міста.
Одгремів останнім боем
В честь народження зорі.
Нам республіка сказала
Повернутись до морів...
З доків вирвавшись гуляла
По усіх морях луна.
Кораблям ми дарували
Кращих друзів імена.
І мідніла друзів слава,
Розквітала і гула,
Ім салютом вибухали
Понад нами вимпела.
Під високим нашим небом
Ходить впевнено і гордо,
По морям і по озерам
Кораблів струнких когорта.
Ілля юнь здіймає бурю,
Де ще буря не була,
Вибухайте ж вище сонця
Ім'ям друзів вимпела.

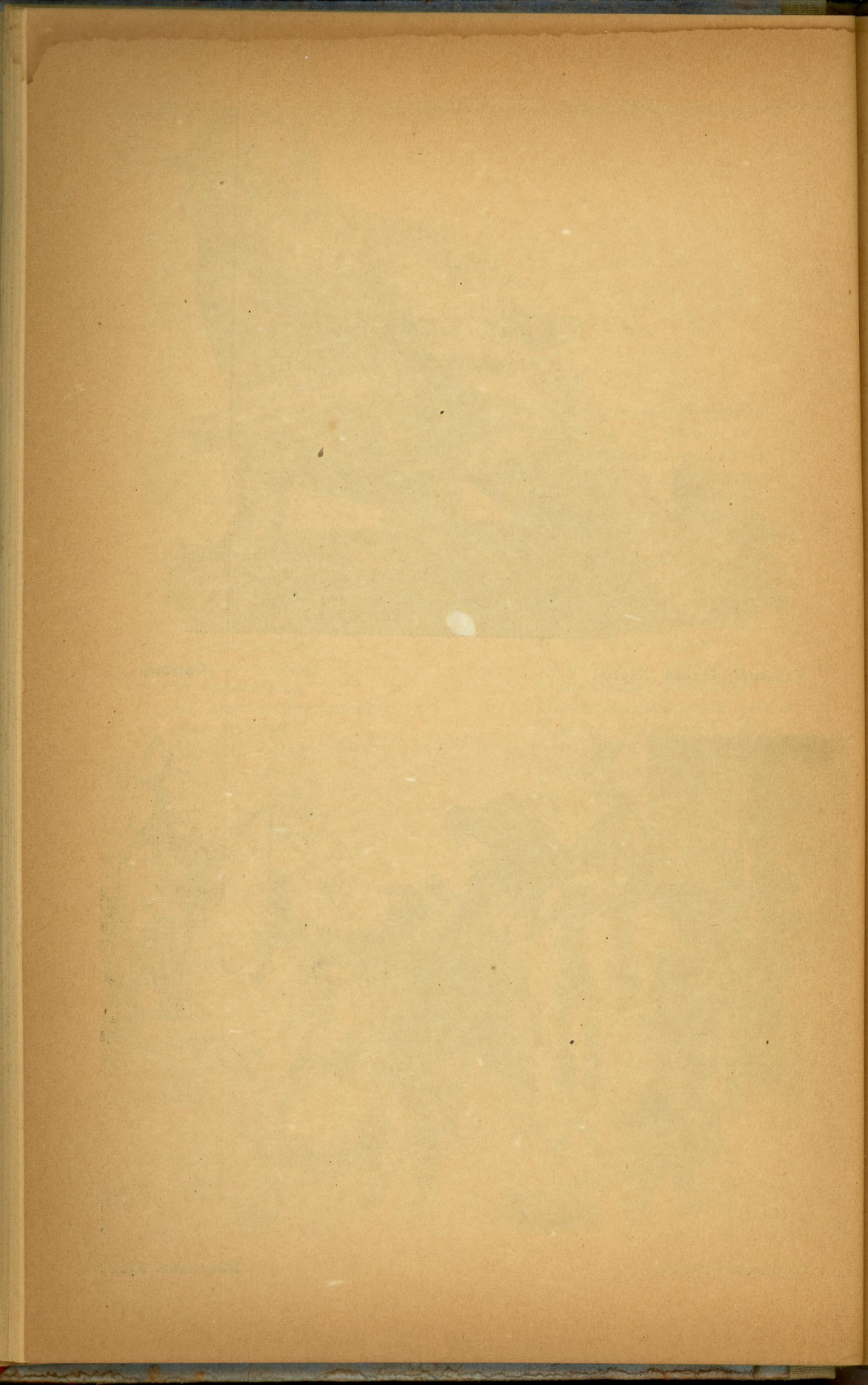
Скульптор Іванов (Харків)

Снайпер

Худ. Малоштан (Харків)

Колгоспна кузня

ВІЙСЬКОВА МОЛОДІСТЬ

СТ. КРИЖАНІВСЬКИЙ

В бойовій готовності
Виховали нас.
Друг! Військова молодість
Наша почалась.
Знаю, що не дарма
Тут моє ім'я.
Ось моя казарма
І днювальним — я.
Лампочка контрольна,
Карандаш в руці.
Після чистки коней
Сплять бійці.
Та не гасне пісні
Золотий огонь
У глибинь казарми
Я несу його.
Так безсонна зроду
Пісня — не вмира,
Із днювальним ходить
Ніч підряд.
Вранці чистить коней,
Йде на полігон,
Подає патрони —
Огонь, огонь!
До манежу ристю,
Ноги в стремена.
Пісні артилеристам
Веде вона.
І знову — ніч на чатах...

Та от — як знать?
Чи захотять дівчата
Цей вірш читать?
Ім інші, може, треба
Слова, ніжніші,
Коли окрайці неба
Віщують тиш.
Віщують зустріч любих
Хмільні слова...
Хто може ваші губи
Не цілувать?
Але стоять на чатах
Нам вийшов час.
Огляньтесь, дівчата,
Всі хлопці в нас!
Приходьте любі, в гості,
Пишіть листи,
У нас хороші хлопці
Несуть пости.
Вони виходять разом
На полігон,
І слухають наказу —
Огонь, огонь!..

.

В бойовій готовності
Виховали нас.
Так військова молодість
Наша почалась.

З ЛИСТА ПРО ДРУЖБУ

АРОН КОПШТЕЙН

Ю. Мирошникові

Ідучи у херсонський райком
комсомолу,
Ти відчуєш все те, що у Харкові я:
Наступає весна. У лісах
наливаються смоли.
Зацвітають сади. У степах
протрясає земля.
Це початок весни.
Власне, весни бувають невпинні;
Власне, це тільки розвиток.
Це назрівання весни.
Я згадую про тих,
хто слова „батьківщина“
І „весна“ —
розірвали, відкинули:
— марево, сні!
Розлетілися з димним (дався
взнаки він!) вітром
Лживі, патріотичні слова.
Але любимо ми батьківщину, як
любить її Дімітров,
Бо наша країна — класу нашого витвір,
Бо наша країна —
нами жива.
Як її не любити —
я запитую знову й знову.
Але відповіді не чекаю. Не треба.
Я знаю, що є.
Життєдайною, творчою,
спрямованою любов'ю
Віддане моїй батьківщині
покоління моє.

Так проходимо ми на колись
недосяжну вершину.
Так будуюмо нашу — єдину
свою — батьківщину.
Й дружба наша — у цьому підпора.
Це внесок
У мільйони таких не випадкових дружб.
Щоб прискорити рух на рік
дванадцяти весен,
Наша дружба гартується у
наскрізному вітрі.
Не втікали ми вдвох в
американські саванни,
За Майн-Рідом не готувалися до
романтичної боротьби.
Зате я ладен поставити на
голосування,
Що радісне слово „товаришування“
Звучить як „змагання“, як „хто
краще зробив.“
І не треба продовжувати. Ясно. Доволі.
Це зрозуміле й складне, мов
краплина важкої води.
Ми зростали й зростаємо в комсомолі,
Яким ми з'єднані назавжди.
Так давай же іти, як іти почали —
Працювати, зростати і виростати
на - пару.
Ми тримаємо на чолі
Всю снагу надзвичайного слова
„товариш“.

Березень 1934 р.

НОВИЙ АРСЕНАЛ

НАРИС

Ю. ЯКОВЕНКО, Н. ФІЛІМОНОВ, І. ГАРДАШНИКОВ, Ю. ПАДАЛКА

Побиті віспою куль, товсті триметрові стіни міцно вросли в землю. Стіни хоронять у своїх складках славу історію Арсеналу, історію тих днів героїчної боротьби, коли повсталі робітники під керівництвом більшовицької гвардії билися з юнкерами, з петлюрівцями за Радянську владу.

Дощові листопадові дні 1917 року, і погони, що миготіли на кутках цих вулиць, і стрілянина з кулеметів, і кров. Снігові січні дні 1918 року, ось тут проти історичної брами заводу петлюрівська кінота у шароварах із синього сукна, виміняного у Берліні на українське сало, хліб, вугілля... Цокіт кінських копит і дирчання панцерника об'єднаного загону жовтоблакитної контрреволюції, що пробивався до заводу, щоб задушити, потопити в крові жменьку смільчаків, які плюнули в лице наймитам німецького імперіалізму і піднесли прапор повстання проти старшин українського куркульства.

Бої ось тут, біля двохповерхового приміщення, де сталево виблискують слова: „Тут містився штаб жовтневого й січневого повстання Київського арсеналу проти юнкерів і петлюрівців“.

Вікно, з якого до останньої кулі відстрілювались кулеметники.

Вулиці, омиті кров'ю десятків полонених арсенальців що їх розстріляли з кулеметів.

Вулиці—шлях до тюрми, яким вели полонених петлюрівські конвоїри, підганяючи нагаями, шаблями, прикладами.

Це вулиці славетного Арсеналу—першої цитаделі більшовицьких боїв у Києві, вулиці, де в боях соціалістич-

них буднів тепер росте й міцніє передовик індустріального Києва—Київський Червонопрапорний завод.

* * *

В зруйнованих цехах заводу з побитими шибками, зірваними дахами, верстатами без частин, в теплі серпневі дні 20 року переможний пролетаріат почав наводити більшовицький порядок.

Старий кадровик заводу, інженер Річард Константинович Арцишевський (тепер начальник кузні), згадує:

— Становище було жахливе: котли не працювали, парові молоти, позбавлені рушійної сили пару, стояли мертві. Доводилося застосовувати на одному верстаті замість пару стиснуте повітря від компресора. Бувало „баба“ з великим напруженням зробить кілька ударів і знову стоїть. Працювало в ковальському цеху кілька десятків робітників і всю роботу в основному робили вручну. Продукція була одноманітна—сокири; кожен коваль за нормою повинен був здати дві сокири за вісім годин, але робітники понад норму виготовляли ще по дві-три сокири і обмінювали їх на продукти у найближчих до Києва селах.

З вугіллям було важко: згрібали його по всіх кутках цехів і великого заводського двору, перебирали перегорілий штиб. Іноді вживали дерев'яне вугілля. Термічні печі стояли: не було нафти. Думати про каління й не доводилося. Приміщення були напівзруйновані й зимою в цехах з'являвся сніг. Доводилося спішно ремонтувати дахи, латати їх чим попало.

Не зважаючи на такий тяжкий стан на заводі, в усіх, проте, було вперте бажання покінчити з мертвою тишою механізмів, домогтися перемоги. Робітничий колектив, що його вів невеликий, але міцний загін більшовиків, день-у-день, місяць-у-місяць провадив уперту боротьбу за відновлення заводу.

Ішов 1921 рік. Перший радісний звук на Печерському—це був звук заводського гудка. Правда, гудок був ще слабкий. Проте, він оповіщав, що перший казан пушено й не доведеться більше тягати руками багатопудові болванки до наковальні.

На заводі починалося життя. Гамір вагонеток наповнив цехи, завод; між великими приміщеннями цехів почали виростати запаси вугілля, на „задній лінійці“ і навіть у баках з'явилася нафта. Завод уже міг думати про збільшення програми.

Оплата замовлень провадилася натурою. Платили борошном, крупною, зерном, цукром. Було навіть відкрито свій заводський млин біля Микольських воріт. Асортимент продукції заводу був надзвичайно різноманітний. Кастрюлі, чайники, залічні пічки, труби до них, ланцюги для собак, копилки тощо. Цей перелік закінчувався найбільш складною продукцією... зажигалкою.

Так починалося життя.

* * *

Минуло три-чотири роки. Цехи почали вилізати із старих казематів. Першим перейшов у нове приміщення ливарний. Ливарники нарешті одержали можливість по-людському працювати. Завод виходив на мійний шлях. Більшовики відновлювали цехи, розпалювали піч за пічню, пускали вагранки, давали життя новим токарним, фрезерним, строгальним верстатам. Через контрольну будку вливалися нові лави робітників. Поверталися старі.

Завод відкривав нову сторінку боротьби за соціалізм.

* * *

Глибокої осені 1928 року у механічному цеху прозвучали нові слова. Слова повні радісного піклування й

тривоги всього колективу про кожну деталь, що її випускали на верстаті, про кожен пуд вугілля та заліза, про кожен відсоток промфінплану.

Тривога світилася в очах старих робітників. Дехто висловлював своє незадоволення. Багато розпитувало у товаришів, що значать ці слова. Дехто одверто виступав проти тих, хто ніс свою силу, енергію, ентузіазм на зустріч тому, що мало ім'я соцзмагання.

— Бач, що вигадали... соцзмагання... ударництво,—звучали сердиті голоси. І довго струїлася басовита, приголомшена мова.

— Від дідів-прадідів працювали... навіть тепер нові порядки заводити?

Але соцзмагання настирливо ставало методом роботи мас. Особлива палко підхопила це гасло молодь. Молодь рвалася до нових верстатів. Старі робітники, що пропрацювали на фрезерних Пфавтерах на токарних Шеплеях по 20—25 літ, знавці своєї професії, що мріяли понести із собою в домовину таємниці механізмів, не хотіли допомагати молоді в опануванні кваліфікації. І на цьому перехресті між старими монополізаторами Бовтунами, Михайловськими, Шнейдерами, з одного боку, і відважними посланцями молоді — Струтинськими, Комаровими — починалися бої.

І було так. Коли збудували новий механічний цех для прискорення випуску текстильних машин, то не встигли ще перенести верстат, як старий бригадир фрезерівників Михайловський заявив:

— Не треба мені вас, хлопці, ви себе не виправдаєте...

Молоді нічого більше не залишилося як кинути бригаду, але Коля Струтинський не спинився. Від нього тоді Михайловський почув відповідь:

— Ну що ж, свою бригаду організуємо.

Старий бригадир хотів ще щось сказати, щось злорадне й образливе, проте тільки іронічно скривив губи і подумав: „Молоді, зелені, попробуйте“.

Ночами сидів Коля над складними автоматами, вивчав креслення, випробовував, одержував брак, знову почи-

нав з самого початку, але справи не кидав.

Минуло два роки. І от одного разу член комсомольської бригади Фарфурник підійшов до Струтинського і схвилювано розповів:

— Я, Колю, тільки що говорив з Бовтуном. Я йому кажу: викликаю тебе, тов. Бовтун, на соцзмагання. Ти, кажу, бригадир, приймай виклик, ні одного прогулу (а ти знаєш Бовтун любить і прогуляти і випити), ні одної деталі браку, за зразкову трудову дисципліну. Дивлюся, мнеться старий і дочитати клятий не дає. Каже: „Я не приймаю виклику. Ніякого соцзмагання тут бути не може. З ким? З вами? Пацани! Попрацюйте стільки, скільки я!“ Ну й взяли тут ми всі його в штори. Так ти думаєш що? Згодився. Ось дивись виклик підписав. Власноручно підписав.

Робота кипіла напружено весь час. Простоїв не було майже зовсім. Невгломноно зучав Пфавтер, розмірено клацав зуборізний верстат: тихо дзвеніли фрези, візуючись у метал.

Комсомольська бригада перемогла. Перемога в соцзмаганні йшла поруч із перемогою в опануванні техніки.

Тепер серед бригадирів маємо близько 20% молоді. Серед висококваліфікованих робітників молодь становить до 30%. Молодь виходить на вирішальні позиції.

* *

У боротьбі за опанування техніки виробництва, за освоєння нової продукції, завод увесь час іде в перших лавах. Є вже чим похвастатись. Колись текстильні машини завозила до Росії німецька фірма Гартман. У кінці 1927 року ВРНГ запропонувала Київському Червонопрапорному заводу підготувати до виробництва трьохпрочісні та двохперевірочні текстильні апарати. Треба було розкрити таємниці Гартмана. Текстильній машині було зроблено серйозні більшовицькі поправки і 1929 року завод почав виробництво цих систем на повний хід.

Гартману закрили вхід до СРСР.

Засвоєнням виробництва цих машин завод не тільки звільнив нашу країну

від імпорту, зберігши в касі Радянської держави не один мільйон золотих карбованців, але й вивів країну на міжнародний ринок. Сьогодні на текстильних машинах Київського Червонопрапорного заводу працюють і в далекій Бухарі, і в Ташкенті, і в Москві, і в Мінську, сьогодні завод виконує замовлення для Турецької народної республіки.

Не менш яскрава сторінка в історії заводу — це опанування виробництва млинарних вальцових верстатів системи Бюлера. Їх теж привозили ззакордону. За пропозицією акційного товариства „Мельстрой“ завод почав розробляти рисунки і уже 1927 року було налагоджено випуск цих верстатів. Сьогодні завод виготовляє близько 16 типів цих верстатів, домігшись високого їх удосконалення. КЧЗ єдиний продуцент і постачальник цих верстатів для всіх новобудов нашої республіки. Ряд цих млинарних верстатів експортується до Персії.

* *

Історична промова тов. Сталіна про опанування більшовиками техніки була прапором у боротьбі за високу продукційність праці, за високу якість продукції. Боротьба за гасло тов. Сталіна була відзначена реконструкцією окремих цехів, масовою раціоналізацією виробничих процесів.

У березні 1932 року завод починає застосовувати японський метод ремонту машин — вузлове збирання, яке створило революцію в складальному цеху. Опановується виробництво запасних тракторних частин. Електрозварювання застосовується все більше й більше. Обточування осей замінюється фрезеруванням їх „на горячо“. Запроваджується централізоване заточування інструменту, наварювання пластинок „побідиту“. Хаотичності інструментового господарства кладуть край. Механізація розрізання лісоматеріалів на складах дає річну економію в 11 тис. карб. на рік. Зроблено перший досвід застосування збірних штоків парових молотів (ковальський цех). Засвоєно новий процес гартування інструменту і т. д. і т. д.

Цей шлях творили люди. Вони на кожний удар великого серця заводу відповідали ударом власного пульса.

* *

..В гуркоті парових молотів, в симфонії гарячих соціалістичних буднів народжувалися герої. Ось вони—герої сьогоднішніх днів.

Струтинський Сергій Йосипович. Кузня була для нього не тільки школою опанування виробництва, але й викувала з нього завзятого революціонера. Учасник страйків 1905 року, командир червоногвардійського загону арсенальців 1917 року, що бився з юнкерами, потім з петлюрівцями. Начальник ковальського цеху кілька років підряд. Усюди Сергій Йосипович показує зразки роботи. Струтинський, працюючи тепер на ділянці планування, увесь свій великий досвід (мало хто з ним може, наприклад, потягтися в знанні гарячої обробки металів) передає молоді.

Коли Київська організація більшовиків обирала делегатів на XII з'їзд КП(б)У, одним у числі кращих було обрано й Сергія Йосиповича Струтинського.

Міша Піорко 15-літнім хлопчиком прийшов на завод. Працював підручним. Слухав кваліфіковану матерщину майстрів. Потім уже дорослий Михайло високо над головою підносить важкий молот.

А далі почалися буйні роки. Будував Арсенал барикади. Молот Міша змінив на рушницю. Потім настала доба відбудови, за нею доба реконструкції.

Металу країні, металу!..

А метал дорогий гинув. Шматки поламаних фрез, різців щоденно як лом скидали до купи і потім кидали у жадібне полум'я вагранок. І тому пухли книжки накладних видатків за рахунок новоприданого інструменту. Піорко робив досвіди, як напаять на просте залізо шматочок сталі з поламаного інструменту. Кілька днів підряд він, закінчивши свою зміну, залишався в майстерні. Вишукував різні засоби, міняв склад спеціального розчину. І Піорко

переміг. Його винахід найшов широке застосування на заводі. Метал перестав пропадати. На грудях Піорко — орден героя першої більшовицької п'ятирічки.

Федор Мойсеевич Чернишов народився 1889 року. Коли йому минуло 12 років, пішов працювати. Працював у куркулів, доглядав дітей, був чабаном. Так минуло 4 роки. На заводі „Дюшан-сан“, Чернишов працював 3 роки як учень. Навчився працювати котельником. А потім зайнялася світова імперіалістична війна, і довелося Федорові змінити засмальцьовану робітничу одягу на сіру шинель піхотинця, а молоток котельника — на рушницю.

В окопах, розмитих дощем, побитих кулями, проходили дні. До свідомості людей, загорнутих в мокрі шинелі, почали доходити нові слова більшовицької правди, що дивилися з пожовклих сторінок „Окопної Правди“.

Міцними загонами рушали на Україну німці. Чернишову довелося ховатися в рідному селі Голодаївці. Працюючи на млині, був Федір членом підпільного бюро більшовицької організації. Бюро було зв'язане з прифронтовою смугою, розповсюджувало підпільну комуністичну літературу і провадило розкладницьку роботу на території білих.

Денікін починав мобілізацію. Чернишов удень ховався, а вночі з товаришами радився, як провадити роботу, і організовував цю роботу. Так тривало три місяці. Несподівано денікінці заарештували весь підпільний комітет. Чернишов випадково урятувався. Дістав чужі документи і благополучно перебрався на радянську територію. Фронт був недалеко. Насувалася „вовча сотня“ білогвардійського генерала Шкуро. Донське бюро партії розподіляло комуністів і відряджало їх на фронт. Чернишов опинився в штабі 14-ої армії, якою командував тов. Ворошилов. Потім відкликали Федора Мойсеевича і дали завдання бути в Голодаївці. З небезпекою для життя через місяць, заняті білими, добрався Чернишов до села. Тут він жив нелегально, викону-

ючи революційну роботу аж до часів розгрому денікінщини.

Потім почався новий шлях у житті тов. Чернишова, шлях соціалістичного будівництва. Був Ф. М. керівником Щеровського куша шахт, працював на відповідальній продовольчій роботі, був директором заводу „Світло шахтаря“, 1927 року т. Чернишова призначають керівником заводів Донвугілля, а звідти він переходить на роботу до Києва як директор Київського Червонопрапорного заводу. За час роботи т. Чернишова завод виріс і зміцнів. Збудовано новий механічний цех, складальний № 3, реконструйовано ковальський, інструментовий. Борець за чітку дисципліну праці, ворог замилювання очей, він вимагає від усіх соціалістичного ставлення до роботи. І в цьому він упевнено спирається на передових ударників заводу.

Життя Рудзинського тісно пов'язане з революцією. Ще 1900 року, працюючи учнем на фабриці Фільверта й Дедіна, а потім на електромеханічному заводі, він брав участь у революційних гуртках.

Революція 1905 року застає Миколу Андрониковича на заводі Гретера й Криванека, де він працював слюсарем. Рудзинський неодноразово переслідувався за участь у революційному русі. Революційна хвиля, що нестримно котилася по нашій країні, кидала Миколу Андрониковича в різні місця. 1914 року він вступає до Арсеналу і весь свій революційний ентузіазм віддає революційному русі на заводі.

1917 рік. Тов. Рудзинський член першого заводського комітету. Цього ж року він на барикадах Арсеналу разом з сотнями революційних борців боронив завод від юнкерів. 1918 року — від гайдамаків.

Слюсар, він уперто працюючи над собою, піднімався по ступенях виробничої кваліфікації: майстер 1 складального, проектольник ТНБ, помічник начальника цеху з виробництва. Коли партія та уряд поставили питання про наближення технічного керівництва безпосередньо до виробництва, цеху,

агрегату, бригади, тов. Рудзинський перший відгукнувся на цей заклик і роботу в управі змінив на роботу в цеху. Працюючи в цеху, Микола Андроникович багато дав заводі своїми винаходами та раціоналізаторськими пропозиціями. 50 тис. карб. економії — ось наслідки творчої ініціативи тов. Рудзинського.

35 років працює Петро Григорович Панов. Шлях пройдений у тяжких умовах царату, у штурмових днях соціалістичного будівництва викував із нього стійкого бригадира однієї з кращих бригад механічного цеху. Не любить Петро Григорович ледарів. І в його бригаді немає ні прогулів, ні запізень. Хіба можна запізнюватись, коли сам бригадир за 15 років роботи на заводі не мав ні одного дня прогулу? До Панова ходять за різними порадами, починаючи від того, чому в середині деталі раковина (важливий брак), і кінчаючи тим, що порвалися чоботи і треба дістати талона на нове взуття.

Панов — раціоналізатор, винахідник. Він конструє спосіб шліфування, який перевертає наново усю шліфувальну справу. Десятки раціоналізаторських пропозицій подав Панов у своїй роботі.

Струтинський, Рудзинський, Піорко, Панов — ось вони окремі представники цієї старої гвардії, що розкидана по всіх цехах, лабораторіях заводу.

А ось і молодь, вихована на заводі, парість більшовицької п'ятилітки.

Юзика Ховавко ви можете зустріти на великій ділянці інструментового цеху. Він інструктує фабзавучників і допомагає старому робітникові розгадати таємниці креслення. Юзик прийшов у цех, закінчивши заводську школу ФЗУ. За півтора роки в цеху він досконало опанував свою роботу. Він робить найскладніші, найтонші деталі. Його робота завжди найвищої якості. Тільки недавно Ховавка перевели на посаду майстра інструментової ділянки. Від учня ФЗУ до висококваліфікованого майстра — ось шлях Юзика Ховавка. А йому ж тільки

19 років. Перед ним відкрито широкий шлях творчої роботи.

Ховавко, Коля Струтинський, Комаров, молодий інженер Сирченко, колишній слюсар, а тепер технічний керівник підшефної заводів Шполянської МТМ, колишній слюсар, молодий інженер, тепер головний механік заводу—Лопатовський. Це представники однієї породи—молоді нашої сталінської епохи.

Сотні крапих ударників, організаторів виробництва, бійців за передову техніку виростив, виховав у своїх стінах завод, виховала партійна організація і комсомол.

* * *

Зростала програма заводу. Нова техніка крок за кроком завойовувала виробництво. Потрібні були люди, знайомі з цією технікою. Потрібні були командири, майстри, нормувальники, інженери, техніки.

На заводі організовується технікум, перший заводський технікум на Україні. Студентами його були кращі ударники, які, не відриваючись від виробництва, набували потрібних знань. За час свого існування технікум два рази випускав підготовлених до керівництва людей. В останній випуск технікум дав заводі 26 командирів виробництва, які працюють тепер на найвідповідальніших ділянках заводу, бригадирами, майстрами, помічниками начальників цехів, начальниками цехів.

* * *

Проти заводу на місці колишнього пустиря, де валялися раніш купи сміття та брудного снігу, виситься тепер нове велике приміщення — ФЗУ, кузня підготовки молодих кваліфікованих робітників для цехів.

Приємне шелестіння токарних верстатів б'ється у великі світлі вікна. Стружка, зриваючись гарячим шумовинням, падає під верстати.

Поруч у світлій кімнаті працюють слюсарі. Підгонка під скобу вимагає уваги і вміння, а тому погляд напружено на метал. Поміж синіми блузами маячать червоні хустки дівчат. Здалеку

чутно дзвінки удари молотків і щипає в носі сірчаний газ розтопленого чавуна—це кузня.

Додайте до цього 48 гуртків технімуму, задачу основним кадром заводу соціалістичного технічного іспиту, різних курси, і ви маєте завод-університет, який щодня працюючи вчиться і навчаючись працює.

Серед симфонії гудків індустриального Києва голос Червонопрапорного заводу наймогутніший. Завод увесь час тримає першість у виконанні своїх виробничих планів. Першу більшовицьку п'ятилітку КЧЗ виконав у три роки 9 місяців. І коли пролетарі Червонопрапорного виходять на вулицю демонструвати свою віданість генеральній лінії партії, попереду колон урочисто й гордо пломєніє 9 почесних прапорів завойованих заводом.

* * *

Боротьба за виконання промфінплану незмінно пов'язана з боротьбою за поліпшення матеріально-побутових умов робітників.

Гулкий шепіт густої листви парку ім. Жертв революції вривається у вікна новозбудованого п'ятиповерхового будинку для робітників заводу.

Це маленьке місто. Громадська їдальня, дитячі садки, ясла, дитячий літній майданчик, продуктові крамниці, кондиторські і т. д. Таких заводських будинків кілька. Крім того будують ще один новий заводський будинок. Сотні пролетарів заводу із сирих темних підвалів околиць, із Слобідки, яку щороку заливають Дніпрові води, із далекої темної Шулявки переселилися до світлих соняшних просторих приміщень.

Ось старий кадровик Василь Кирилович Романюк. До революції жив на Лук'янівці в низькому підвалі. Тепер Романюк займає дві великі кімнати, 15 кв. сажнів, з усіма вигодами (ванна, кухня, передня, комора тощо).

— Вісім років ходив я пішки з Соломенки на завод, — згадує Сергій Йосипович Струтинський. — Семеро нас жило в одній маленькій кімнаті з одним невеликим вікном, що виходило у двір. Коли виходили ми з цієї кімнати на вулицю

здавалося, ніби на світ народжувалися. Тепер Струтинський живе в чудовій квартирі.

... У кількох кроках від заводу одна біля одної, затьмарюючи одна одну кольорами своїх вивісок, містилися пивні, де робітники після роботи топили свою нудьгу, забуваючи своє тяжке життя. Так було до Жовтня. Тепер збудовано на цьому місці фабрику-кухню, устатковану за останнім словом техніки харчової промисловості. Це справжній цех громадського харчування.

У велику, високу залу ллється з широких вікон світло. Посередині тягнеться дорожка — прилавок з стравами. Зал нагадує шахматну дошку, тільки замість кліточок розставлені столики на 4 чол. кожен.

У глибині приміщення вражає багате устаткування фабрики. Всі апарати приводить в рух електрика. На фабриці-кухні окрема ідальня для ІТР, дієтна ідальня, кілька буфетів, умивальники, роздягальні, кімнати відпочинку.

Був колись на заводі околосок. Був у ньому один лікар — майстер на всі руки. Помер старий околосок, його замінив медсанцех.

Розмістився він на двох поверхах. Сходами йдете нагору. Увагу притягає стінна газета „За санімінімум“, до якої пишуть робітники. 38 кімнат має медсанцех. У кожного лікаря свій окремий кабінет. Це кабінети швидкої допомоги, зубний, туберкульозний, внутрішніх хвороб, нервовий, очний, жіночих хвороб, уха, горла, носа; лабораторії: антропологічна, профгігієни, техніки безпеки, ВУТОППУ санітарної освіти, підсобні приміщення. По суті це поліклініка. Тут є все, що повинна мати поліклініка. Тільки недавно на відзнаку XVII з'їзду ВКП(б) відкрили новий кабінет, електро-термо-світлолікування.

У Липках збудовано новий двохповерховий будинок. Тут містяться ясла заводу. В будинку 60 кімнат. Є душі, вмивальня. Зал для чекання й великі веранди. На цих верандах діти будуть спати навіть зимою в спеціально пристосованій для цього одежі. На кожну дитину витрачено 600 карб. на придбання пелюшок, білизни, килимів, ковдр,

одежі і т. д. Групи від нулевої і до старшої обслуговує кваліфікований педагогічний персонал. Діти мають чудовий догляд, а матері цілковиту можливість спокійно працювати на виробництві.

Крім ясел працює дитячий садок на 120 дітей. Дитячий садок на обласному конкурсі на кращу дошкільну установу одержав першу премію. Кожен рік у літньому таборі в Боярці відпочивають 300 піонерів. Там прекрасний будинок, ліс, річка, поле. Там піонери відпочивають і займаються.

Росте здорова, бадьора, весела зміна! В дачному місці під Києвом, в Пущі-Водиці, де раніш купці й фабриканти мали дачі, серед здорової соснової Пущі заховався заводський будинок відпочинку. За минулий рік у ньому відпочивало 614 робітників. Ця кузня здоров'я — одна з найкращих на Україні.

* * *

Перебудовано роботу відділу робітничого постачання. Завод організував міцну власну продовольчу базу. Замість колишніх самодіяльних городів, тепер є великий радгосп у Бородянці, що має площу в 2.000 га землі. Є 7 тракторів, 170 коней, 170 дійних корів, 80 ялових, 43 шт. молодняка, 300 свиней, 22 вівці, 150 вуликів.

* * *

Шириться похід за високу культуру праці. У цехах, у бригадах, біля робочого місця. Піклування про культурну обстановку в роботі включено до виробничого плану.

На ділянці майстра Половинчика (складальний І) як правило проводяться суботники по очистці верстатів і скриньок від бракованих деталей і різного мотлоху.

Оголошено конкурс на краще, культурне тримання робочого місця.

Комсомольці, робкори організовують несподівані нальоти на верстати, вимагаючи культурного ставлення до свого устаткування. Кожен інструмент має своє місце у спеціальній скрині, до того ж він завжди заправлений і заточений. Ділянку озеленено. На вікнах і біля верстатів стоять вазони з квітами.

Урни для сміття біля верстатів — невід'ємний атрибут.

Заводська бібліотека налічує 55 тисяч книжок. Сюди приходять робітники в обіденну перерву, після роботи, читають газети, журнали і беруть книжки додому. „Поднятая целина“, „Цусима“, „Ранок“, „Аванпости“, „Капитальный ремонт“ — ось улюблені книжки, яких найбільше вимагають.

Комсомол заводу організував позичку художньої літератури. 2 тисячі облігацій цієї позички реалізовано в цехах. Кожна облігація зобов'язує робітника засвоїти мінімум художньої літератури, прочитати вибрані твори сучасного художнього слова, подавши на них свою рецензію.

Зростає самодіяльність мас. Симфонічний оркестр, духовий оркестр, хоролий гурток — ось її опорні пункти. Масові культпоходи до театру, кіна, товариські вечірки на квартирах робітників, прогулянки по Дніпру на човнах своєї заводської водної станції, гри на літньому майдані заводу, проробка доповіді тов. Сталіна на квартирах робітників.

* * *

300 чол. фізкультурників носять на грудях почесну відзнаку „ГТО“. 250 робітників опанували вмільсть доброї стрільби.

1400 робкорів налічує робкорівська армія заводу. Навколо щоденної заводської газети „Червонопрапорник“ згуртувався міцний актив робітників-ударників, покликаних в літературу.

Ростуть молоді письменники й журналісти: Ю. Яковенко, Ю. Падалка, Донченко, Філімонов, Гавриленко, Гардашников, Лебедь, Талалаєвський.

Вийшли із друку книжки Ю. Яковенка „Бригада біля горна“. Зараз друкується його роман „Життя плавиться“.

Вийшли з друку книжки Ю. Падалки „Вагранник Ковальов“, Шварцштейна „Організатори виробництва“.

На заводі виходять дві цехові великотиражки. Робітники передплачують 1500 центральних та обласних газет і 350 журналів.

* * *

Ніколи не замовкне слава переможного шляху заводу. Від гарячих днів на барикадах 1917-18 років проніс Червонопрапорний завод прапори, омиті кров'ю кращих синів своїх, опалені боями більшовицької п'ятирічки — до наших соціалістичних буднів.

Революційні традиції Арсеналу живуть у сотнях ударників, які виконують і перевиконують більшовицькі промфінплани.

У слюсарів, які розгадали таємницю Гартмана, у ливарів, які розкрили таємниці Круппа, у десятках Ізотових передової техніки живуть традиції славетного минулого.

Від зажигалки — до складних текстильних машин, від лампи „Молнія“, що тьмяно блимала у цехах, — до цехових кафе, від школи неписьменних — до заводського технікуму, від кустарної майстерні — до передового заводу — ось віхи зростання Червонопрапорного.

Такий шлях був би немислимий без твердого керівництва парторганізації, без повсякденної боротьби за більшовицькі темпи.

1500 комуністів заводу, що чисткою звільнили свої лави від класово-ворожих і випадкових елементів, складають міцну, ударну, передову бригаду робітничого колективу й ведуть за собою маси у бій за перемогу генеральної лінії партії.

Комсомольський загін в 1200 бійців — кращий помічник партії в роботі заводу.

Таким застає нова червона столиця Радянської України новий Арсенал арсенал нової соціалістичної культури передової організації праці, арсенал текстильної й млинарської промисловості.

ГЕРОЇ ПАРОВОЗОРЕМОНТНОГО

НАРИС

ПЕТРО МЕЛЬНИК

Ранок

Зимовий зелений світанок... Людина підходить до мосту, що ліг через залізничну колію і застиг темним силуетом непорушних перехресть.

Рейки світяться холодним металевим полиском і, линучи вперед, зникають в передсвітанковому тумані.

Людині трохи холодно. Вона одкочує комір бушлата, ховає в рукава руки.

На далекій околиці ударив перший гудок, десь несамовито затужила сирена і, зрештою, — знайомий клекотливий поклик.

Людина здригнула, підвела голову і оглянулася навколо, ніби в перший раз за життя подивилася на навколишній світ, глянула і здивувалася.

Підносилася вгору сповнена електричного світла скляна вежа нового вокзалу. Низенька дерев'яна будівля старого здавалася ще нижчою, зовсім прилиплою до холодної землі. Перша освітлена призма трамваю продефілювала по площі і попливла вниз.

Людина на хвилину не впізнала місцевості. Зупинилася на мосту, забувши про холод і перегук гудків. А вони з'єдналися в одну високу пісню і пісня, світла й простора, здіймалася вгору, ніби стрункі корпуси будівель.

Людина в звуках зимового світанку почула життя свого цеху, свого заводу. То було напружене тремтіння пневматичних молотків, резоноване металом порожніх паровозних казанів.

Людина повернулася і побачила перед собою будівлю пошти. Внизу сичав проїжджаючи паровоз, гукнув щось

лаконічне у відповідь на поклик стрілочникового різка.

...Тремтіння молотка перейшло на кулеметну лихоманку, паровоз почав нагадувати імпровізований панцерник, а будівля пошти вороже дивилася німими прямокутниками вікон... Там засіли петлюрівці „Чорного куреня“, виставивши кулемети проти робітничої Соломенки.

Це було в січні 1918 року, коли проходили бої з полком Грушевського, коли робітники ударно відремонтували напіврозбитий панцерник і пустили його на колію проти петлюрівців.

Ось ця місцевість, оце вулиці, Безаківська, Степанівська, ця людина — ніколи не забудуть днів героїчного січневого повстання, і тому гордо дивляться, як разом з гудками заводів підносяться вгору шкляні корпуси цехів і вокзалів.

Людина, не поспішаючи йде по мосту, а міст уже гремить од кроків сотень людей, що йдуть на роботу.

— Ранувато встав, — думає він, — годинник став і трохи переплутав час.

Підходить до прохідної. Меморіальна дошка нагадує про перший страйк київських робітників 1879 року. Йде з товаришами до цеху, та не всі товариші є. Багато вмерло, багато десь пішло з заводу, а імена найдорожчих написані на другій меморіальній дошці героїв і жертв січневого повстання. Під нею невеличкий бюст. Мудре лице Леніна теплою, впевненою посмішкою зустрічає робітників.

Зимовий зелений світанок поширив, став світліший. Людина прийшла

на роботу. Тремтливо гримів пневматичний молот і починали спалахувати зелені блискавки електрозварювання.

Йому шістнадцять років

Можливо, це був казаняр Греков, або коваль Мозговий, може хто з токарів—Кебер, Осауленко, Товстоший, може слюсар Синявський або Козій, може, навіть, змінний майстер тендерного цеху, Петя Пасічник, але тільки—не Константин Нікітін, бо народився він за два місяці до січневого повстання 1918 року і тріскотнява пневматичних молотків,—для нього лише виробниче звучання, що не викликає тривожних спогадів і асоціацій.

Йому шістнадцять років, він фабзаучник і комсомолец, ударник і майбутній токар високої кваліфікації.

Сьогодні в нього вільний день і він не поспішає вставати. Крізь передранішній сон він чує як батько збирається в дорогу. Спокійно і звичайно. Йому не вперше:—39 років батько працює на залізниці. І сьогодні він поведе через засніжені поля, станції і полустанки—гримотливий поїзд.

Ще з дитячих років романтика залізниці полонила Костя Нікітіна.

— Гарно їздити!—думав він, зовсім просинаючись. Він знає і любить залізницю не менше, ніж свій завод.

Завод він любить особливою любов'ю. Це—причина його мрій і молодого хвилювання.

Він користується кожним вільним днем, щоб зайвий раз побути на заводі, придивитися до роботи й людей, а пізно увечері перед сном все передумати, оживляючи в голові денні враження.

— Піду й сьогодні на завод!—категорично вирішив він і швидко почав умиватися.

Прокричав паровоз, а за кілька хвилин прошумів поїзд.

— Батько поїхав,—подумав Кость,—вернеться він не скоро, перед ним ще далека дорога.

Три токарі

Разом з усім заводом ожив механічний цех, заворушилися під стелею

трансмисії, здригнули паси, і верстати почали жити, освітлені білим світлом непорушних ламп.

Кращий токар, до роботи якого жадібно придивляється фабзаучний Кость,—товариш Кебер, висококваліфікований робітник восьмого розряду—міцно і впевнено починає працювати. Спокійно закріплює складну деталь, перевіряє різець. Перша тепла стружка падає на підлогу, залишаючи на деталі сліпучий слід.

Працює він мовчки й суворо. Інколи поглядає на старого токаря Осауленка. Погляди зустрічаються. Ще міцніше, ще впевненіше йде робота.

Так ще працював т. Кебер весною 1933 року в уманській МТМ, куди він поїхав разом з токарем—кращим ударником інструментального цеху—т. Товстошим на ремонт тракторів до 4-ої більшовицької весни.

Одне із складних завдань було перевірити колінчасті вали: перший день—два, другий—два...

Одного дня т. Кебер здивував усіх, перевіривши три вали. Він не забуде, як мовчки й напружено стежив за його роботою робітник МТМ. Він дивився мовчки і мовчки працював. І лише на мітингові, як закінчили ремонт, він припинив мовчанку:

— Спасибі, товариші! Дякуємо вам, т. Кебер і т. Товстоший, за ваш робітничий досвід і допомогу. А того, хто лишає стружки в тракторах, ми, обцяю, знайдемо і викриємо.

Теплими вдячними словами закінчилося мовчазне й напружене змагання. Кращі робітники—комуніст т. Кебер, член міськради т. Товстоший—показали зразки більшовицької роботи.

— Це все старий гарт!—гордо говорить т. Кебер.—Треба боротися з труднощами, як з ворогом у січні 1918 р. Ми билися тоді рушницею і панцерником, а тепер—верстатом і справним паровозом!

Із-під сірих насуплених брів на нього поглядає старий, з тридцяти-трьохрічним стажем, токар Осауленко і в його примружених очах світитися повага до товариша:

— Добре працює, міцно!

Тов. Осауленко теж пройшов сувору школу. Він не забув нелюдських умов праці до Жовтня, не забув жандармів, які 1906 року „одсунули“, як він каже, „його від роботи на заводі“, а „гетьман теж по хвосту дав“.

— А тепер їм уже крапка! — впевнено хитає головою т. Осауленко і міцніше прикручує різець. — Тепер уже їм крапка! — повторює старий токар, повертаючи ще раз ключа.

— Недарма ж ми перевиконуємо з товаришем Кебером план. Правда? У мене менше 100% ніколи не було!

— У мене 129% за вісім місяців роботи на відповідальних ремонтних деталях! — спокійно і чітко відповідає тов. Кебер.

Він любить точність і техніку. Він кращий ударник, що проводить в життя гасло оволодіння технікою, що передає свій досвід молоді.

І коли він проходить цехом з тов. Товстошиєм, у нього завжди виникає один невідчепний образ:

...Поміж станків виростають пальми і дерева. Над верстатами зацвітають прості й міцні квіти, а зелені листя тремтять від верстатів. Квіти поломеніють, як мідяна обточена деталь.

— Слухай, Товстоший, давай озеленимо цехи! Це ж як людей перевиховає, лад, чистота яка буде, га?!

Спокійний світлорусий токар Товстоший тепло й привітно хитає головою. Так само тепло до нього ставиться його бригада, яку він кував і виховував: т. Кудрачова, парторг і токар, ще недавно була чорноробом, Румянцев Луценко, Малюк — непогані учні свого бригадира.

Молодим, трохи заздрісним поглядом стежить майбутній токар Кость Нікітін за роботою токарів — Кебера, Товстошия, Осауленка. Він вбирає в себе їхні манери, раціональні рухи і спокійну певність себе:

— Я буду таким! — говорить він. А думає інше:

— Я буду працювати ще краще!

Лікарня паровозів

В. стрункий шелест пасів і трансмісій громом вривається грохот казано-

вого і паровозного цехів.

Це лікарня паровозів.

Вони вишикувалися в смутну низку із розпоротими чорними тілами. Темні циліндри казанів заглушливо гремлять тремтінням пневматиків, освітлюються зеленими блисками електрозварювання.

Примостившись коло наріжного люка, працює худорлявий казаняр — кращий ударник — т. Греков. Сердите, ніби з чогось невдоволене обличчя, заклопотане:

— Чорти, а не робітники! Розбо-орщии-ки! Із заводу треба гнати таких. Поводиться з машиною, як із дровами!

Він гнівно кидає молотка і припасовує свердло:

— Машина, — як організм. А в нас хворі машини, їх треба лікувати.

В його сердитих очах загорається теплий вогник любові до машини. Зараз він „лікує“ Ш 55-50.

— Не можу байдуже дивитися на хвору машину! Пам'ятаю ще до військового комунізму на станції Ольшаниця я побачив нерухомий поїзд із розпанаханими од морозу трубами. Він був забинтований клоччям, ганчірками і рушниками.

— Скидай це все, дай дахового заліза!.. І за кілька годин — поїхали...

Він помовчав, щоб міцно сказати:

— Машину й роботу любити треба. Ненавиджу ледарів!

Головніші риси його — любов до праці, ретельність і, найголовніше — глибоке почуття відповідальності за свою роботу. Він пройшов типовий для його віку робітника шлях — од учня, підмайстра, до висококваліфікованого слюсаря, через надлюдську експлуатацію і жандармські репресії до революції. На залізниці працює 27 років і знає її „на зубок“. Він справжній „лікар“ паровоза, що знає найрізноманітніші хвороби машини.

Це він восени 1933 року на збиральній у селі Попельній відремонтував радгоспові три локомотиви, працюючи так же палко, як і в громадянську війну, — „коли а комісаром Коломійцевим ресору під літучку приладжували“.

Останні слова Володимира Никифо-

ровича Грекова тонуть у грохоті kleпання. Пневматики строчать сорочки казанів, а кранова платформа проїжджаючи дзвонить Костеві.

Тов. Греков продовжує працювати. Він пам'ятає про ті паровози, що вишикувалися там, коло воріт заводу. Вони терпляче чекають на свою чергу, щоб виїхати із заводу свіжими й здоровими і щоб знову весело стукотіти на далеких кілометрах.

154 роки коло горну

Людину, яку всі звуть „професор“ і яка має прізвище — Мозговий, важко уявити в ковальському цеху та ще сивим, важким і дуже міцним чоловіком з важкими рухами і флегматичним лицем. І коли він сидить мовчки й зосереджено думаючи, поки в горні гріється деталь, і його велике обличчя поломеніє проти вогню, то не віриться, що ця людина простояла 54 роки коло горна, проробивши лише в цьому ось саме цеху 41 рік, з 24 серпня 1892 р.

Також коли дивишся на його трохи незграбні руки, — не віриться, що тов. Мозгового, найкраще характеризують слова: „професор“, „віртуоз“.

Коли фабзаучник Кость Нікітін зачаровано зупинився коло горна, — Мозговий не витримав і сміючись сказав:

— Ти токар? Іди далі! — потім м'яко додав: — Вийди з кузні, бо ніколи не будеш токарем. Повір мені!

— Чому?

— Я теж вчився в ремесленні. Я теж був слюсарем, поки не побачив, як працюють ковалі. А побачив і засумував. Ось що то — кузня! Побував у ній і перестав бути слюсарем, щоб 54 роки простояти коло горна!

На загальному тлі невиконання заводом річного плану т. Мозговий виконує свою програму на 121,4%, працюючи на найскладніших і відповідальних деталях.

Поки гріється деталь, він напружено працює: — сидить і думає. В безформеннім розпеченім шматкові заліза він уже бачить майбутню форму стрункої деталі, він уже бачить шлях утворення цієї форми. Жодного зайвого удару

парового молота, цілковите використання кожного нагріву і залізо слухняно й поступово в артистичних руках оживає в складній формі. Не одрубано жодного кусня металу.

— Складний розрахунок! — усміхається тов. Мозговий своєму помічникові, гарному ударникові т. Козюці. — Найскладніший розрахунок!

Коли ж гріється нескладна деталь, т. Мозговий може гомоніти, сперечатися, згадувати. Та це рідко.

— Да... Моїх старих друзів майже немає на заводі! Та й в живих мало лишилося. Багато і в боях загинуло... Я більше молотом... Та доб'юся й молотом! Ні, я таки доб'юся ордена Леніна!

Орден Леніна — давня мрія т. Мозгового. Про це він мріє, коли повертається з роботи на „Чокалівку“, коли відпочиває за книжкою та журналом, а найбільше тоді, коли під паровим молотом із безформенного шматка заліза створює найскладніші деталі.

За 41 рік роботи на цьому заводі т. Мозговий виховав багато кваліфікованих ковалів, які з гордістю і теплою вдячністю згадують про „професора“ — коваля т. Мозгового.

З громом піднімається заслонка горна, витягається майже білий шматок заліза і коло нього не хапаючись і впевнено працює Мозговий. Ритмічно б'є паровий молот, засапуючись і хвилюючись. Але „професор“ спокійний і розважний у руках. Він тільки в останню гукає Нікітину — найстарший ударник — наймолодшому:

— Краще йди відділь зараз! Бо ти ніколи так і не станеш токарем і мені доведеться взяти тебе на молотобойця!

Образ

Із старими робітниками працює комуніст і слюсар, ударник і бригадир циліндрової бригади, учасник січневого повстання — Леонтій Антонович Синявський.

Він міг би багато розповісти про свій тяжкий життєвий шлях. В два роки він уже був сирота. Тридцять сім років стажу, 32 роки праці на залізниці, 19 років на цьому ж заводі, бої з

петлюрівцями, ударна робота на забайкальській залізниці 1932 р., в Коренівському радгоспі на ремонті снопов'язок і т. д.

Та головне, про що він говорить, — це образа:

— Так, образа була велика, але я зрозумів, що я помилявся. Багато я зрозумів!

КПРЗ систематично не виконував своїх планів до останнього кварталу 1933 року, в якому він почав уже брати належні темпи. Головні причини — неконкретне керівництво, нерозуміння гасла т. Сталіна, що „реальність нашої програми — це живі люди“, про що добре знає новий секретар ЗПК т. Шаєк. Ці причини зараз вижиті новим парткерівництвом, організацією політвідділів на транспорті, а головне — чисткою партії.

І ось тут починається „образа“ т. Синявського:

— Мене виключили з партії за брак в бригаді. Сам я особисто, ніколи не робив браку, але... в бригаді брак був...

— Я це пояснював моїм „товариським“ ставленням до робітників... І подумайте, як безглуздо і образливо вийшло! Я хотів кращого, а вийшло гірше — моїй же бригаді. Я відірвав інтереси виробництва від інтересів робітника і вийшла страшна канитель... „Добре“ ставлячись до робітників своєї бригади, я крізь пальці дивився на те, що підупала дисципліна. І, знаєте, до чого це призвело? Робітники, старі робітники, яких я знаю, за яких я відповідаю, — Стебельський, Могель, почали не вироблять навіть своєї ставки. Вони почали відчувати матеріальну скруту... А тут чистка, і мене вичистили з партії... і така досада на себе була... Та я взявся за роботу і побачив наслідки: — Хороше ставлення до себе, до робітника, — це непримиренність до браку й розбещеності. Ось що дала мені зрозуміти чистка партії... А як у всієї бригади збільшився заробіток, ого! Бачите яка складна штука вийшла, і як образливо мені на себе...

Тов. Синявський — бригадир однієї з найвідповідальніших бригад — циліндрової, од якої набагато залежить якості

ремонту паровозів. Брак у його бригаді — брак всьому заводові.

— А тепер бригада моя — ударна! Браку немає, план виконуємо, — нехотя й суворо говорить т. Синявський, а помовчавши, піднімає голову: — І в партії мене поновили не випадково!

Покоління

Два комсомольці зустрічаються на заводському подвір'ї: змінний майстер тендерного цеху Петро Пасічник і фабзаучник Кость Нікітін. Правда, один з них уже член партії, а другий комсомолец з річним стажем.

Обидва вони кращі ударники заводу, одного вже занесли на дорожню дошку пошани і обидва вони привітно один одному усміхаються, інколи ховаючи заздрощі:

— Мені треба вчитися. А ти вчишся... Ось! — говорить Пасічник.

— Ти з'економив своєю пропозицією заводові 13 тисяч карбованців на рік, ти передовий ударник, а я „фабзаець“. Ось!

— Ти техніку опановуєш, а я крім заводу, — нікуди! На учобу часу нема.

Вони довго дружньо розмовляють, ніби доповнюючи один одного.

Один уже бачив, хоч очима хлопчика, Жовтень, а другий знає про нього тільки з книжок та з слів старших, та це їм не заважає розумітися.

Ударник і майстер, фізкультурник і активіст Петро Пасічник вихований ленінським комсомолом. Він гарячий і непримиренний в роботі й громадському житті, хоч і відстає від життя культурного:

— Ніколи, нема часу! Я забув, коли був у театрі, та вчора дали квитки і просто силою примусили піти... Побачив „Мой друг“ і, знаєте, надзвичайна річ! Треба ходити в театр!

На заводі весела й гаряча молодь. Вона завжди була така.

1879 року учень Готфрід Лік на цьому ж заводі був заарештований, але його „натовп вирвав із рук жандарма“... Потім за це вісімнадцятирічного Готфріда Ліка заслано було у Вятську губернію. То було покоління револю-

ційної молоді. Їх було багато поколінь кращих бійців за соціалізм.

Про це добре знає П. Пасічник і К. Нікітін. Може вони не знають про Готфріда Ліка, але вони знають про його боротьбу з капіталістами.

Вони так само уміють боротися з класовим ворогом за безкласове суспільство, про що говорять виробничі показники ударної роботи і ентузіазму.

День на заводі закінчувався.

Місто шуміло за колією, поси-

лаючи до вокзалу трамваї, авто людей.

Через міст іде низенький міцний чоловік. Йому хочеться зупинитися, поглянути навколо на громади цехів вокзалів, але він поспішає. Завод мусить працювати без проривів, завод мусить стати переможним.

Так думає секретар ЗПК т. Шнек поспішаючи в райпопідвідділ, так думають і певні цього кращі ударники заводу.

ДІТИ ОБОЛОНІ

НАРИС

ОЛЕКСА РУБЛЕВСЬКИЙ

На розі Оболонської та Межигірської вулиць, борючись „по французьки“ Федька Столяр так поклав „на обидві лопатки“ Ваньку Прищепенка, що зламав йому два ребра і праву ключицю. Про цю подію Київська газетка „Южная Копейка“ в серпні 1916 року вмістила цілий нарис з докладним описом деталей цього нещасного випадку.

В робітничих кварталах Оболоні — частини Подолу, що межувала з гаванню та лугом, чимало шуму навколо цього сталось :

Диви!.. Про нас пишуть! Оце так поклав!.. Грубеязно!.. — розплилось у задоволений посмішці повновиде лице вісімнадцятилітнього помічника слюсаря Київської верфі Сашка, коли він уголос прочитав сусідам цю газетну новину.

— Що це за гра?.. — зневажливо махнув рукою візник Григорій, пошукуючи сиву козячу борідку: — От у мої парубоцькі роки гралась!.. Тоді, сорок років тому не було ще вулиць цих, що тепер. Балками та болотами Оболонь була вкрита. От по них і почнемо бувало в війну гратись. Такі страшенія були, що куди тобі. Кидались камінням, цеглою. У полон як потрапить хто, так повісимо, мов шпіона. По вулицях пройти не можна було. Доходило до того, що кінна поліція й козаки втручалися. Та куди там? Хіба за нашими хлопцями вженешся?..

— От грубо! — заздрив Сашко.

— Не знали по темноті своїй куди силу витрачать! — втрутився, похмуро дивлячись, токар гільзової фабрики

Каракоза Сергій: — Вік у злиднях, у багні живете, так замість того, щоб за краще життя боротись, — вони один одному черепки ламали!..

— Ну, ти вже пішов із своєю політикою! — сердито огризнувся Григорій: — Диви — договоришся!..

— Не лякай, батя!.. Вже цар наш того... обгадився!..

— Ша!.. Ну тебе! — лякливо озирнувся Григорій. Тут вгледів свиню, що терлась об колесо його коляски, закричав, поспішаючи відійти від Сергія:

— Ачу!.. Бодай би ти здохла!.. Порозводили вас... тут людям діватись нікуди!..

У його вигуках не важко впізнати нотки зненависті до домовласника, десятки свиней якого загажували й заповнювали нестерпним смородом це тіснувате, трикутником огорожене подвір'я на Юрківській вулиці.

В кутку двора молодий візник — биндюжник Ванько щось рубав сокирою. Сашко саме прочитав у газетці оповідання про пригоди Катьки — „корови“ з Кукушкіної дачі. Мрійно дивиться він у куток, у бік Ванька.

Бачив він, як той, припинивши розмахувати сокирою, почав розглядати пальці правої руки. Потім поклав вказівний палець на биндюгові й, розмахнувшись сокирою, опустив її на палець. Бризнула фонтаном кров. Затиснув Ванько обрубок пальця й побіг до діжі з дощовою водою.

Сашко аж підскаочив од здивовання та цікавості:

— От грубо!..

— Чого, іроде, в діжі полощешся?.. —

закричала з другого поверху похилого, з облупленою штукатуркою будинку стара козушниця. Та вгледівши, що вода в діжі стала червоною, зарепетувала злякано:

— Ой лишенько!.. Що скоїлось?... Кров як із кабана юшить!..

На крик старої почали вискакувати сусіди.

Заголосила Альона — Ванькова та ще десятка дівчорі мати:

— Ванюша!.. Синочку мій!.. Нещастя яке!..

Навидовижив усім Ванько якось загадково поведився. Хоч біль і скривив його загоріле, безвусе лице, але він всміхався якось чудно.

Цю посмішку зрозумів лише Сергій.

— Хитрує парняга!.. Щоб до армії не йти!.. — буркнув він і подався на вулицю.

Альона з плачем перев'язувала якоюсь ганчіркою руку синові.

Ми, дівчорі цього подвір'я, з цікавністю споглядали таку інтересну картину. Для нас це була подія, не менша як випадкове й рідке відвідування, разом з учнями початкової школи, кіна.

— Вань!.. Вань!.. Нащо пальця обчекрижив?... — навперебій питали в героя дня.

— Хотів подивитись... яке він має устрійство... — урочисто відповів він.

— Мало людей на війні калічать, так він.. — почала було стара козушниця, але згадала про сина Павлушу, забитого під Перемишлем, засумувала в невтішному матиному горі й подалась до хати.

Ми потроху вгамовувалися. Увагу нашу привабив Володька — син прикажчика хлібної лавки. Знайшов він декільку лінзу й, наставивши проти сонця, пропикав у лавці дірочки.

— Ой, який палець здоровий через шкло здається! — здивовано вигукнула Колька Смоляк — син шевця, найзамурзаніший у дворі десятилітній хлопець. Мати його вже вісім років не вилазить з вохкого, напівтемного підвалу: віднято паралічем ноги. Батько ж підозріло кахикає з ранку до вечора над чужим взуттям. Нікому доглянуть за хлопчиком. Так і бігає цілими дня-

ми. Дразнять його всі „Смоляком“ за те, що батько для дратви смолу вживає. Ніхто, та мабуть і він сам свого справжнього прізвища не знав. Та й ніхто в дворі один одного на прізвище не називав. Просто величали:

— Бабка — козушниця!.. Альона — биндюжниця!.. Григорій — легковик!..

Колька вперше бачив лінзу. Від цікавості широко роззявив рота.

— Єсть таке шкло, — пояснює Володька, — що як глянуть через нього в прозору трубу на місяць, то він як хата здоровий буде... Гори на ньому видно...

— Диви?... — поширюються від широкого захоплення очі Кольки: — От як би через таке шкло хоч разок глянуть!..

І видно по виразу його схудлого блілого лица, що в цю хвилину він увесь у полоні настирливого бажання:

— Вихоплю і втічу... Або ні... краще вкраду якнебудь...

Поруч з Володькою сиджу я — брат його двоюрідний. Всі жилки в мене збудоражено тремтять. З пожадливістю читаю „Пінкертон“. Так заглибився в читання, що не чую й не бачу, що робиться навколо мене. Розтуркав штючок у бік пужалном Григорія:

— Іди, бабка — козушниця кличе!..

І справді та з веранди гукала:

— Альоша, Альоша!.. Іди до мене!.. Почитаєш бабусі трохи!..

Я з охотою біжу до цієї старенької, маленької, з білим волоссям та з круглим зморщеним лицем жінки. Вона цілує мене, садовить біля вікна і з полиці, вкритої рушниками, дістає в прекрасному виданні, з золотом тисненою палітуркою великий том творів Шекспіра. Павлові-небіжчикові, синові бабусі, подарував їх якийсь філантроп-учитель. Я побожно дивлюсь на блискучі сторінки книги. Притаївши дихання, розгортаю. Починаю читати.

Бабці-козушниці найбільш доводило „Король Лір“. Коли я дохожу до того місця, де король опиняється в безпритульному стані, бабуся жалісно схлипує, зігнувшись над смердючим до одури кожухом. Я наперед знаю зміст драми, тому читаю механічно. Думки ж мої переносяться на далеку малень-

ку станцію Печанівку, де батько працює оглядачем вагонів. І ростуть, пливають мов кадри в фільмові, в моїй голові мрії...

— От виросту, стану більшим і напишу для своїх печанівських хлопців і дівчат отаке представлення. І будемо в кінці двору нашого, в кутку, на смітникові, огороженому, стінами із шпал, представлять його...

Тут слова в моїй вимові вже плутаються. Бабуся помічає це.

— Іди, іди вже, гуляй!..—добродушно бубонить вона й соває в руку п'ятака.

Я з нестримною радістю стискую холодну монетку в долоні й підстрибуючи біжу на вулицю.

— Завтра куплю Шерлок Холмса...— стрибають весело думки в голові. Попішаю на ріг Юрківської й Турівської вулиць. З давніх-давен вславився тут будинок Фельдмана. Хто тільки не мешкав в ньому. І бандити-нальотчики, і кишенькові злодії, і повії, і просто босяки знаходили притулок в цьому здоровенному похмурому будинкові. Під парканом на лавках цілими днями сидять мешканці його.

На протилежному тротуарі поважно похোжає товстий городовик. Його ніби не торкається те, що випадкові прохожі, простуючи до судоверфі— „казьонки“ (нинішній судоремонтний завод ім. Сталіна), з опаскою озираются на це кубло злочинства й розпусти.

А для нас—дітей сусідніх будинків—це було найцікавіше місце. Мене щовечора приваблював спів Маруськи-„босячки“ та Соньки-„блатної“.

Лише вечірня темрява спускалась над цим кварталом, виходили дівчата на вулицю, сідали на лавці й починали співати.

За високої тюремної стеною
арестантик вмирал молодой...

— злегка хрипкуватим сопрано починала Маруська. Дзвінким, за живе хапаючим альтом вторила їй Сонька.

Вшухав п'яний, брудною лайкою пересипаний, гамір квартирантів Фельдмана під впливом пісні. Хтось схлипував під парканом. З боку звалки подихи вечірнього вітерця несли вчад-

ливі пахощі горілого сміття й дохлої худоби. Смерділо горілкою від сусідів.

А я, мрійно дивлячись в осіяне зорями небо, плакав надію:

— От якби наші печанівські бували б тут та почули цю пісню!..

Додому повертався пізно. Володька, доставши десь двохколірного оливця, малював якийсь міст. На східцях, що врізались навкосяк в коридор дядькової квартири, чути було важку ходу токаря Сергія. Я знав, що він повертався з якихось зборів молоді, що відбувалися в кооперативі „Новая жизнь“—на розі Оболонської й Межигірської вулиць, якраз проти того місця, де Федька-столяр Ваньці Прищепенкові зламав „по французьки“ два ребра й праву ключицю. Що це за збори були, я вже довідався після революції, читаючи про революційну боротьбу робітників Києва.

За столом куняючи сидів дядько. Перед ним лежало число газети „Киевская мысль“.

І в нашому флігелі і в першому з вулиці, такому ж старому, як і наш, будинкові по всіх квартирах, крім хазайської, згасли вогні. Лише в останній грамофон верещав хрипким жіночим:

Не уходи, побудь со мной...

Та з „Смолякового“ підвалу, скрізь відчинені двері, нісся стукіт молотка шевця.

В кутку підвальної кімнати тихо стояла паралізована жінка. Не спиться на купі лахміття й Кольці. В його збудраженій уяві змальовується... великий-превеликий місяць з горами, полями, садками й річками. А на тих полях грізно похোжає сам „бозя“. Сердитий такий, бородатий дід. Тут же й рай, про який батюшка в церкві розповідають. І ходять, шпацують по ньому праведні люди. Бідні, такі, як він, Колька, із своїм татком і мамою. Тільки чисті і вдягнені в нові штани і довгі червоні сорочки... Такі, як у Андрія—хазайського сина. Їдять вони й п'ють. І всього у них є досить: і бубликів, і халви, і ірисок, і води сельтерської з сиропом. На горбку грають „Розлука ти, розлука“—шарманка та бубон. На

шарманці сидить попугай і виймає всім на „щастя“ конвертика з голками й гудзиками. Діти й між ними він — Колька поробили ямки в землі й купками грають у гудзики. І багато їх у Кольки. Якщо програв, то не треба вже бігти до дому й одрізати від батькових штанів, а тут же підбіг до „попки“, взяв конвертика й грай скільки тобі влізе. Коли ж чує Колька хтось біля райських воріт „розоряється“. Дивиться, а то Андрюшка, хазяйський син. Підійшов до раю, тримає в одній руді „франзолю“, а в другій шматок ковбаси й кричить:

— Хто сюди шмаркатога Кольку Смоляка пустив?..

Але біля воріт стоять янголи з гострими, як у Фільки з Туровської вулиці, „фінками“, не пускають вони Андрія. Він страшенно лається, щось загрожує. Та янголи розмахують фінками й женуть чванькуватого сина домовласника:

— Котись, котись, жлоб оболонський, поки „перо“ під душу не получил!..

В радісному тремтінні дригає ногами Колька. Та... на землю, до важкої дійсності спускає жалібне материне:

— Відро!.. Відро дайте!.. Господи, коли ти вже мені смерть пошлеш?..

* * *

Надвечір одного січневого дня 1918 року на розі Юрківської і Костянтинівської вулиць Оболоні несподівано загреміло, розкотившись луною понад будинками.

Мешканці ближчих кварталів, вискочивши з дворів, бігли до місця вибуху. Тут біля самої землі наче зубами вирвало кут цегляного будинку „городського училища“. Це був перший набій, що розірвався над Подолом. І тому не дивно, що за кілька хвилин шосе і тротуари вкрив густий натовп.

— Це арсенальці бабахнули, — крикнув Ванька-биндюжник. — Цілили в центр міста, а воно значить перельот! — пояснював він падіння „чемодану“, що накресливши в повітрі десятикілометрову траєкторію, останню крапку її поставив на стіні школи.

Натовп гув.

— В залізничних майстернях теж по-

встали робітники... Чого ж наша „казьонка“ зіває? — вигукував Сашко.

Між ними живчиком крутився, роззявивши з цікавістю рота, Колька Смоляк. Човгаючи батьківськими чобітьми, він пожадливо ловив слова дорослих, які розійшлися по дворах лише тоді, коли ніч чорним туманом окутала вулиці. По дворах довго розмовляли, тісними купками збившись навкруги тих, хто встиг побувати ближче до місця повстання арсенальців і залізничників.

Зрідка прислухались до далекого таракотіння кулеметних і гвинтівочних пострілів. Нагадували вони тихенький, неспівний стукіт пальцями подорожнього в шибку чужого вікна. Лягали спати із збудораженими, як зруйнований мурашник, думками...

Мешканців нашого двору раптом сполохали крики, що неслися від убиральні. Дехто, напіводягнений, вискочив на двір. Дехто боязко визирав скрізь шибки коридору. Біля убиральні билися, немилосердно частуючи кулаками один одного в лице, токарь Сергій із хазяйським сином Андрієм. Причиною бійки була глузливо кинута Сергієм Андрієві, що йшов до убиральні, репліка:

— Чом же, Андрюша, не з жовто-блакитними?..

— Як треба буде, то підуй!.. До ваших більшовицьких банд не подамся ж! — задержувато огризнувся Андрій.

— Хоробрий тут серед баб! А до гайдамаків дурніших від себе, спанталуку збивши, затукує. Хай дурні за вас, буржуйську сволоч, кров лють!

— Хто сволоч?.. Шантрапа ти оболонська!... — накинувся ведмедкуватий Андрій на худорлявого, слабкуватого Сергія.

— Вань!.. Наших б'ють!.. — зірвався Сашко.

— Дайте, дайте я йому разок по нюхалу наверну!...

— Господи, що це робиться?! — хрестилась перелякано стара козушниця.

— Політика все... брат на брата йде... Це в святому писанні писалось... — скрипів візник Григорій. На допомогу Андрієві вискочила його численна рідня, озброєна коцюбами, віниками, само-

варними трубами. Але зростали сили й на боці Сергія.

— А-я-яй!.. під микитки його!.. під душу!.. раз!.. два!.. це тобі за розвалену піч!.. це за Петьку-столяра, що на вулицю викинув!.. це за воду!.. за злидні!.. за прокляте життя!.. — лунало в дворі під верескливий галас, гупання по головах та спинах чогось важкого. Весело стрибала дівтора, оточивши їх пискливим колом.

Андрієві родичі ганебно відступали до свого приміщення.

— Товариші!.. Завтра з червоною гвардією на Володимирську, на Вознесенський... Центральну раду вибивать!.. кричав Сергій, тримаючи долоню біля порізаної ножем щоки.

— Дайте, дайте мені кого навернуть!.. — розмахував кулаками Сашко.

— На Володимирську!.. На Вознесенський!.. — трусячи в повітрі мітлою, вигукував биндюжник Ванько: — Не біда, що вказівного пальця нема... мізинцем курок потягну!..

Вранці кілька нас, хлопчаків по років десять-дванадцять, сипнули до своєї школи, „высше-начального училища“, що містилось на останньому поверсі нинішньої кравецької фабрики ім. Смірнова. Спереду, трусячи широкою матнею батьківських штанів, поважно крокував Колька Смоляк. Заслинившись розказував новини з повстання

На дверях школи з радістю прочитали:

— „Занять не буде до особого распорядження. Инспектор Рознатовський“.

— Пішли „плавать“! — пропонує Володька. Веселою гирилицею висипаємо на площу. Біля будинку в правому крилі Братського монастиря метушились робітники.

— Записуйтесь, хлопці, в червону гвардію!.. — пропонує жартуючи якийсь юнак.

— Та ми ж і гвинтівки не підніmemo!

— Карабінки дамо!

— Мати бити буде! — нерішуче зауважує Володька.

— Ех, ви!.. — хотів щось сказати юнак, але в цей момент щось, здіймаючи маленькі хмарки порошу, впало горохом на брук. З боку Володимир-

ської горки бубонів кулемет гайдамаків.

Мов мишенята сипнули ми в бік Межигірської вулиці, повз контрактний будинок. Біля Хоревої вулиці зупинились і дивувались:

— А де ж Колька Смоляк?..

Після цього тижнів через три, досхочу надивившись на продиравлені набоями стелю і дах нашої школи, сиділи ми на партах класної кімнати. Вчитель щось розказував про єгипетських фараонів, але його не уважно слухали. „Фараон“ в нашій уяві це — городовик. А городовиків же вигнали. Чого тут слухать? Хвилювались, як вода у діжі водовоза. Хоча більшість парт у класі були порожні, діти по четверо сиділи, тулячись біля одної з них.

— Чого це ви в такому телячому захопленні? — не витримує нарешті вчитель, помічаючи, що учні сидять, наче на голках.

У відповідь заговорили хором:

— Колька Смоляк — наш вояка прийшов. Вичунав уже. В обох ногах м'якить кулею пробило. На Вознесенському спускові духовну семінарію приступом брали.. гайдамаків вибивали. Колька ж бачить, що переднім нашим — вата з одними гвинтівками, почав до їх кулемет підтягувать. Тут його і чесонуло!..

Колька аж росте від похвальби товаришів, але рада посмішка на його замурзаному обличчі враз зникає, наче місяць за чорною хмарою. На нього, синіючи від гніву, мов його мундир, шипів, як вода на залитих дровах топки, вчитель:

— Учні повинні вчиться, а не політикою заніматься!.. Водите тут всяку шантрапу!.

Тут сталося щось неймовірне. Хлопці повскакували на парти. Стукали чорнильницями, пюпітрами, ногами й кричали, що кому в голову прийшло:

— Сам — шантрапа!.. Закрий плювательницю!.. Педель нещасний!.. Холуй буржуйський!..

Вчитель зблід, як крейда, біля дошки, й вискочив з класної кімнати, мов ошпарений...

* * *

Редакція одного журналу доручила мені написати нариса про пловучий санаторій „Клим Ворошилов“ Київських водників.

Підходячи до пристані, біля державного млина я наштовхнувся на ряд підвод. Біля них стояло десятка чотири вантажників. Русавий мужчина в шкіряній давав їм розпорядження;

— Цих два вагона розвантажити для хлібного заводу, цих п'ять потім подать до елеватора!.. Так!.. А потім не забувайте, що в клубі вечір!.. Будемо преміювати кращих ударників!..

— Знаємо, Ваня, знаємо!.. — хором відповідали вантажники. — Вчора на партзборах про це говорилося..

Так, це був Ванька-„биндюжник“ з одрубаним пальцем. Тепер він керівник вантажних операцій на вантажній пристані.

Захожу в приміщення пасажирського приплаву. Якийсь дідок з маленьким чемоданчиком в руці розпитує жінку з червоним хрестом на рукаві:

— Як потрапити до пловучого санаторія?...

Медсестра заклопотано заметушилась і повела старого східцями до човнової пристані.

На моторовому човні, крім моториста, повернувшись до нас спиною, зігнувся над радіоапаратом молодий, міцно складений чоловік. Коли ми ступнули до човна і той захитався на бистроплинній воді, чоловік цей, стримуючи рівновагу, випростався й глянув у наш бік. І раптом його повновиде, з коротко підстриженими вусиками лице розплилось в привітно-здивованій посмішці:

— Батя?.. Смоляк?.. Здоров!..

— Сашко?.. Сусід?.. Здорово!.. — Із щирою радістю відповідав старий. Довелось і собі признатись.

Заторохкотів мотор. Швидко пересікав човен Дніпро, наближаючись до триповерхового пароплава.

— Ну й сукини діти!.. Повиростали як!.. І не пізнаєш відразу!.. розглядав нас з захопленням старий.

— Та й ти, батя, нібито помолодшав. Вже мабуть не кахикаєш?.. — відповідали й запитували ми.

— По хвосту чахотка получила... Диспансер допоміг! — показав він у бік білих корпусів Братського монастиря, в яких устатковано Петрівську робітничу поліклініку.

— Ти ж що тут робиш? — запитав він у Сашка.

— Машиністом санаторія... А ти?..

— Начальником цеху на взуттєвій фабриці... Преміювали оце п'ятьовкою... Човен зупинився біля трапу. Коли підіймались по ньому, старого привітливо попередили:

— Сюди, сюди, в реєстраційну, будь ласка!..

Знайомлючись з устаткуванням санаторія, я вирішив пройти слідком за старим.

Із контори санаторія потрапив він одразу до роздягальні. Тут здав він свій одяг і білизну й переступив поріг душевої.

— Красота!.. Кісточки попарю!.. — радів дідок, підставляючи натружене тіло під приймний дощ душа.

— А... а... ах!.. Красота, хто понімає!.. — крехче задоволено Смоляк, розтираючи долонями груди.

Заохотив і мене до цієї процедури. Помившись, виходимо через другі двері до вдягальні. Старий одержує чисті санаторські костюми та білизну, а ж свої продезинфіковані, і направляємось до кабінетів лікарів. Вимірюють, звážують, вистукують старого і терапевт, і невропатолог, і по вушних, і очних хворобах. Через півгодини з кількома рецептами про призначене лікування, йде він повз прекрасно устатковані кабінети електро-світло-водолікування до каюти.

Каюти різні — на одно, на п'ять ліжок. Саме коли старий примостився в каюті на три ліжка, ввійшов Сашко.

— А чому не до окремої, на одно ліжко? — спитав він.

— Там для тих, хто з нервами, сумашедшим... а я хлопець компанійський! — сміється старий.

Ідемо на палубу. Сашко знайомить з режимом санаторія:

— В сім з половиною ранку підйом... до восьми туалет... до пів на дев'ять — зарядка, а там сніданок... Після снідан-

ку процедури лікувальні... В дванадцять — другий сніданок.. Обід у три. До обіда в твоєму розпорядженні, батя, човни, рибальське й мисливське приладдя, бібліотека, шахи, доміно, патефон, екскурсія... За місяць в багатьох цікавих місцях вздовж Дніпра побуваємо... По обіді — мертва година. А там чай, і до вечора — розваги. Після вечері кіно, концерт, і, якщо стоїмо у великому місті, то й до театру завітаємо... Вийшли на палубу. Серпневе сонце лагідною теплотою обгортає наші тіла. Виблискує вікнами будинків на зелених горбах гуркотливе місто. Високим стовбуром поп'явся вгору дим старої електростанції. Ось вона ріже повітря своїм басовитим гудком. Луною котиться він над бурхливою рікою. Його спів підхоплює потрійно-голосний свисток фанерного заводу.

— Це Сергіїв!.. — говорить Сашко: — Директором він там!

— А ось і мій!.. — прислухається старий до завивання сирени, що несеться з-за Петрівки з боку взуттєвої фабрики.

— А ось і мій!.. — гордо промовляє Сашко й дзвонить у дзвін, причеплений біля капітанського мостика, скликаючи відпочивальників на другий сніданок.

— Да!.. Змінюються дні, змінюються й люди!.. — задумливо вимовив, після короткої павзи старий. — Жили в одному дворі, вірніше в норі й порозлітались мов орли... Володька от прикажчиків тільки підкачав... На інженера-електрика вивчився, електростанцію збудував, а за місяць перед пуском взяв та й від черевного тифу помер... Десять сирі води глотанув і схопив, бідолаха... У день похорон телеграма прийшла про призначення його начальником тієї станції. Жаль хлопця!.. Інша справа, як от наприклад бабка-кожущниця або візник Григорій... Вони разом з своїм віком померли... А перед вами ж, сукиними дітьми, — шлях то який широкий... Мій от Колька... астрономом в Сімеїзі... здійснило таки свою мрію, шмаркاته... А не будь революції... чорта лисого побачив би, а не небо з його таємницями!..

ПРОБЛЕМА ВЕЛИКОГО ДНІПРА В СОЦІАЛІСТИЧНОМУ БУДІВНИЦТВІ

Акад. О. Г. ШЛІХТЕР

Проблема Великого Дніпра могла виникнути тільки тоді, коли ми відбудували зруйноване двома війнами і без того вже відстале народне господарство, і тільки тоді, коли „ми твердо поставили на ноги важку промисловість і цим створили базу для завершення реконструкції всього народного господарства“ (З резолюції XVII партконференції).

Проблема Великого Дніпра ставиться як практична проблема на рубежі двох п'ятирічок. Ані старі проекти створення суцільного водного шляху по Дніпру, ані навіть здійснений нами план комбінованого (енергетично-транспортного) використання дніпровських порогів не вичерпують проблеми Великого Дніпра як комплексної проблеми народно-господарського будівництва, як завдання міжрайонного значення і всесоюзного масштабу.

Цілком очевидно, що проблема такого грандіозного розмаху, такої колосальної складності не могла виникнути ніде в світі, крім країни переможного соціалістичного будівництва. Однак і в СРСР виникнення цієї проблеми стало можливим тільки на певному етапі. Тільки колосальні зрушення в економіці країни в результаті успішного виконання завдань першої п'ятирічки створили можливість для постави проблеми Великого Дніпра і викликали її до життя, як і ряд інших, подібних їй, великих міжрайонних завдань соціалістичного будівництва.

Здійснення генеральної лінії партії на соціалістичну індустріалізацію країни вимагало створення цілого ряду

нових галузей промисловості, створення нових індустріальних районів і реконструкції промисловості старих галузей і районів. В той же час соціалістична переробка сільського господарства вперше створила основу для дійсного планування, розвитку й розміщення сільсько-господарського виробництва, для його планомірної спеціалізації.

Грандіозне будівництво першої п'ятирічки не могло не набрати характеру комплексного будівництва, будівництва цілих комбінатів, що поєднують цілий ряд виробництв, зцементованих різноманітними технологічними зв'язками і комплексним використанням природних ресурсів.

Комплекси й комбінати, що їх будівництво становить характерну відмінну рису нашого розміщення продукційних сил, спочатку охоплювали невеликі групи підприємств. І лише в процесі успішного виконання п'ятирічки виникають проблеми великих внутрірайонних, районних, а потім і міжрайонних комбінатів, що пов'язують цілий ряд галузей господарства на широчезних територіях.

Найважливіша з цих комплексних проблем — проблема другої вугільно-металургійної бази Союзу, Урало-Кузнецького комбінату — знаходить своє практичне розв'язання уже в постановках XVI з'їзду ВКП(б). Слідом за тим виникає ряд інших великих міжрайонних проблем, якими є, наприклад, проблема Великої Волги і проблема Великого Дніпра, що цікавить нас зараз.

Різні помилкові постави проблеми Великого Дніпра, що найчастіш трап-

ляються, при всій різноманітності від-
тінків можна звести до двох основних
видів:

Надзвичайно часто проблему Вели-
кого Дніпра трактують як проблему
тільки водно-господарську (транс-
портну, енергетично-транспортну, транс-
портно-меліоративну тощо), при чім
проблема Великого Дніпра в цілому
зводиться виключно до завдання як-
найдоцільнішого використання водних
ресурсів. Таке розуміння цієї проблеми
неминуче приводить на практиці до
відмови від комплексного планування,
до гіпертрофії підсобних (хоча й над-
звичайно важливих) транспортних, мелі-
оративних і інших завдань, до від-
риву їх від плану розвитку й розмі-
щення виробництва, до ігнорування
провідної ролі важкої індустрії в роз-
виткові, а отже і в розміщенні всіх
галузей народного господарства.

Не дивно, що таке розуміння змісту
проблеми Великого Дніпра в цілому
сприяє перевазі транспортної або енер-
гетичної орієнтації в підході до розв'я-
зання окремих проблем, що фактично
виключає комплексне вирішення про-
блеми.

Іншого типу помилкова постава про-
блеми Великого Дніпра полягає в над-
мірному розширенні обсягу цієї проб-
леми, в підміні нею не п'ятирічного
навіть, а генерального плану всіх рес-
публік і областей, що знаходиться на
території Великого Дніпра. Така по-
става проблеми позбавила б її всякої
чіткості і визначеності, затушувала б її
специфіку.

Проблема Великого Дніпра своїм
змістом включає в себе проблему роз-
міщення соціалістичних продукційних
сил, але не взагалі на всій території
Дніпровського басейну, а у певному
конкретному зв'язку з використанням
потенціальних ресурсів і можливостей
водної системи Дніпра (беручи слово
„ресурси“ в найширшому розу-
мінні).

Методологічний підхід в розробці
проблеми Великого Дніпра і її окремих
складових елементів, що включає про-
блему розміщення продукційних сил,
цілком впливає із основних марксо-

ленінських принципів розміщення про-
дукційних сил.

Серед цих принципів в першу чергу
треба відзначити провідну роль важкої
промисловості і її „серцевини“ — маши-
нобудування.

Вихідним пунктом для розробки дні-
провської проблеми є розгортання про-
відних галузей виробництва; далі йде
план розгортання всього виробництва
в цілому, проектування виробничих ком-
бінатів і комплексів, вияснення харак-
теру й типу технологічних зв'язків все-
редині цих комплексів і між ними, вияс-
нення необхідних для цього водного-
подарських заходів і проектування від-
повідних промислових будов, спеціалі-
зації сільського господарства, транс-
портних і підсобних споруд.

Треба ще раз підкреслити, що про-
блема Великого Дніпра являє собою
проблему загальносоюзного значення
і що шкідливим перегином в розробці
цієї проблеми була б гіпертрофія зав-
дань, що стосується до будівництва
однієї з республік, областей і т. д.,
зв'язаних так або інакше з Дніпром,
в ущерб розв'язанню завдань іншої
республіки, області і т. д.

Проводячи розробку цієї проблеми
в частині, що безпосередньо стосується
до кожної з них, необхідно забезпечити
народно-господарський критерій—еко-
номічну доцільність в загальносо-
юзному масштабі—і вигнати з
цієї роботи всякий прояв місцевого
націоналізму, що став у даний момент,
зважаючи на його активізацію, голо-
вною небезпекою на Україні, вигнати
так само як і тенденцію великодержав-
ності і недооцінки завдань соціалістич-
ного будівництва в національних рес-
публіках.

Переходячи від загальних теоретич-
них тверджень до конкретизації проб-
леми Великого Дніпра, треба насампе-
ред зупинитися на територіальному
обсязі плану.

Безперечно, звичайно, що план Вели-
кого Дніпра повинен охопити басейн річ-
ки Дніпра, тобто територію близько
350 тисяч квадратних кілометрів, вклю-
чаючи сюди всю БСРР, Західну область
і значну частину УСРР в межах обла-

стей Чернігівської, Київської, Дніпропетровської, Одеської, Харківської. Очевидно, однак, що план Великого Дніпра виходить за рамки власне басейну р. Дніпра.

Було б насамперед неправильно, та й просто неможливо розглядати проблему Великого Дніпра лише стосовно до однієї частини першої вугільно-металургійної бази Союзу — до Придніпровського індустріального комплексу — при наявності органічного, чимраз тіснішого зв'язку придніпровського комплексу з Донбасом.

Вже й тепер, на перших етапах нашої роботи, вимальовуються контури того нового, що можуть ввести роботи по Великому Дніпру лінією насамперед посилення зв'язків Придніпровщини й Донбасу — зв'язків енергетичних і транспортних. Таким чином, проблеми реконструкції господарства Донбасу як найбезпосередніш зв'язані з проблемою Великого Дніпра.

Далі, в порядку здійснення плану Великого Дніпра, повинні бути посилені якщо не енергетичні, то транспортні зв'язки важкої індустрії Придніпровщини з третьою складовою частиною першої вугільно-металургійної бази Союзу — з керченським індустріальним комплексом.

Навряд чи правильним було б, далі, виключити з плану Великого Дніпра крайню західню прикордонну смугу УСРР — Вінницьку область і частково Київську. Складна система поділу праці, спеціалізації і кооперування в галузі легкої й харчової індустрії і відповідного машинобудування, в галузі комплексного використання різноманітних корисних копалин під кутом зору перспективного плану охоплює не тільки безпосередньо басейн середнього Дніпра, але й майже все так зване Правобережжя, а також і велику частину Лівобережжя.

Тут треба зважити зокрема можливості створення усупільненого енергогосподарства на базі торфу, гідроенергії, бурого вугілля тощо на Правобережжі та Лівобережжі. Нарешті проблема соціалістичної реконструкції господарства Степу, яка передбачає як неодмінну

умову зрошення водами Дніпра, стосується не тільки Степу України, але й північної половини Криму. Кримська АСРР є учасницею плану Великого Дніпра двома напрямками: лінією важкої індустрії і лінією боротьби з засухою.

Отже, територія Великого Дніпра визначається соціалістичним планом, що передбачає відповідне нове розміщення продукційних сил.

Комплекс Великого Дніпра являє собою в перспективі складну єдність, що входить складовою частиною в загальний народно-господарський план. Однак, в той же час комплекс Великого Дніпра є в свою чергу сукупністю окремих міжрайонних і районних комплексів і комбінатів. В комплексі Великого Дніпра ми маємо цілий вузол різноманітних зв'язків, якісно різних ниток, густу сітку, що зв'язує його складові елементи, а саме: кооперування металургійних вуглів Донбасу з металургією Придніпровщини, Західньої області і навіть Ленінграду; кооперування київського і брянського машинобудування, малого й середнього машинобудування БСРР з металургійною базою Нижнього Дніпра; кооперування добути фосфоритів у західній області з фосфатно-туковою промисловістю Середнього й Нижнього Дніпра і її кооперування з сільським господарством; комбінування в районних і міжрайонних масштабах виробництва електроенергії на відходах кам'яного вугілля, бурому вугіллі, торфі і гідроенергії, а також комбінаційні зв'язки цього енергогосподарства з хемічною переробкою бурого вугілля й торфу; тісний зв'язок енергетичного й теплового господарства металургії з виробництвом енергії і т. д.

Звичайно, це лише частина різноманітних зв'язків між різними галузями окремих виробничих комплексів Великого Дніпра; наприклад, тут не зачеплено комбінаційних зв'язків легкої промисловості і сільського господарства між собою і з важкою індустрією.

Серед різномісних технологічних зв'язків складових елементів Великого Дніпра найбільш загальною і найбільш поширеною формою зв'язків будуть

в'язки лінією енергетики. Якраз все більше об'єднання енергогосподарства не тільки окремих підприємств і комбінатів, але й цілих внутрірайонних і районних комплексів Великого Дніпра є одним із найістотніших моментів у плані Великого Дніпра.

Одним з вирішальних завдань технічно-економічного плану Великого Дніпра в його остаточному вигляді треба визнати завдання створення об'єданого в межах всього Великого Дніпра енергогосподарства, починаючи з енергетичного вузла на півночі, який будемо умовно називати „північним вузлом“, до енерговузла Нижнього Дніпра, включаючи в цю єдину енергосистему Донбас як її невід'ємну частину. Базою цього єдиного енергогосподарства будуть гідроенергія Дніпра і його допливів, торф, буре вугілля, відходи донецького вугілля і т. д.

Принцип об'єднання енергогосподарства окремих районів з допомогою високовольних передач намічено в проектах генплану електрифікації до здійснення у відношенні Донбасу, Придніпровщини, Московської області, Ленінграду, УКК, Середньої Азії і інших районів. План Великого Дніпра передбачає поширити цей принцип і на крайню західню частину нашої країни — в меридіональному напрямку, з рядом відгалужень в обидва боки на Правобережжі і Лівобережжі. З об'єднанням придніпровського і донецького електрорілець в одну систему закладається фундамент для здійснення всієї наміченої енергосистеми Великого Дніпра в цілому.

Другою важливою ланкою в плані Великого Дніпра є транспорт.

Основні завдання в галузі транспорту зводяться до такого: здійснення ряду транспортних споруд (шлюзування тощо), нерозривно зв'язаних з роботами по електрифікації, водопостачанню, меліорації і т. д., що мають на меті забезпечити перетворення всього Дніпра в судосходну ріку — від верхів'їв до самого моря, при створенні „виходів“ із Дніпра: на північний захід — до Балтійського моря; на північ — через Біломорський канал до Білого моря;

на північний схід — через Десну, Жіздру, Оку на Волгу; на південний схід — через Самару - Вовчу - Торець - північний Донець вглиб Донбасу, а далі в одному напрямі до Харкова, а в другому — на Дін (при можливому південному виході на Волгу (Волго-Дон) або безпосередньо на Каспій (через Манич-Куму).

Нарешті, надзвичайно істотне завдання реконструкції малих річок водної системи Дніпра і транспортного їх використання, комбінованого з використанням для цілей енергетики, меліорації і водопостачання.

Вся ця система надзвичайно розгалужених водних шляхів Великого Дніпра у свою чергу становитиме невід'ємну частину єдиної системи водних шляхів, яка охопить усю європейську частину Союзу, сполучивши моря: Балтійське, Північно-полярне, Чорне, Азовське і Каспійське. Найголовнішу складову частину цієї гігантської водної системи становитимуть, звичайно, транспортні системи Великої Волги і Великого Дніпра. На цій єдиній водній системі будуть зокрема Донбас і Харків.

З інших сторін технічно-економічного плану Великого Дніпра, необхідно далі вказати на меліорацію. Величезні простори земель в зоні надмірної вологості на північному заході СРСР і в засушливій степовій смузі півдня й південного сходу недоступні для агрикультури або дають мізерний урожай: в лісо-болотній смузі — в наслідок заболоченості ґрунтів, у засушливій смузі — в наслідок згубного впливу засухи. В басейні Дніпра ми маємо 4 млн. га заболочених земель (в тому числі БСРР — 2,5 млн. га і на Україні — близько 1,7 млн. га). Якщо в басейні Верхнього і великій частині басейну Середнього Дніпра лихом є зайвина вологи, то засушливий південь, навпаки, потребує зрошення. Розміри масивів землі на півдні, що потребують зрошення, доходять 4 млн. га (2,5 млн. га в УСРР і 1,3 млн. га в північному Криму).

Меліорація заболочених просторів відвойовує мільйони га землі для збільшення кормової бази тваринництва, для технічних і зернових культур, городів

тощо. Крім того, збільшуються розміри промислових площ торфовиків. Осушення сприяє також оздоровленню лісових масивів (наприклад у Поліссі); з осушенням болот ліквідуються розсадники хвороб, оздоровлюються джерела води для пиття тощо.

Для засушливого південного степу України і Криму зрошення є основним засобом боротьби з засухою; інші заходи у боротьбі з засухою в місцевих умовах дають значно менший ефект, ніж в інших районах. Зокрема тут не можна широко застосовувати різних форм снігозатримувачів в наслідок малої кількості снігових опадів. Південь можна характеризувати як район хронічного недороду. А на базі зрошення там створиться могутній масив технічних південних культур, високоврожайної пшениці і кормових культур.

Треба підкреслити далі і забезпечення водопостачанням цілого ряду промислових районів і центрів (Донбас, Криворіжжя, Харків). Комплексна реконструкція водних басейнів одночасно з іншими завданнями радикально розв'яже і питання водопостачання.

Хоча нова система внутрішніх зв'язків окремих підприємств і цілих комбінатів в складі цілого комплексу Великого Дніпра у всій своїй різноманітності, у всій своїй колосальній складності для нас ще не цілком ясна, як і нове групування його елементів в часткові районні комплекси й комбінати, але ми можемо вже й тепер, хоча б ескізно, в порядку першого наближення, як робочий начерк для дальшої розробки проблеми уявити собі основні територіальні комплекси, що їх сукупність повинна становити комплекс Великого Дніпра.

В першому найгрубшому наближенні ми можемо виділити в складі території Великого Дніпра три основні групи районів:

1. Група районів Верхнього Дніпра.
2. Група районів Середнього Дніпра.
3. Група районів Нижнього Дніпра.

Треба підкреслити ще раз, що в основу цього поділу, віднесення районів до тієї або іншої групи треба покласти не спільність природних умов, а вик-

лючно стрижневі завдання соціалістичного будівництва в кожній групі районів і інтенсивність технічно-економічних зв'язків між окремими галузями й окремими підприємствами районів, які включаються в одну групу.

Природно, що ці стрижневі завдання соціалістичного будівництва і внутрішні технічно-економічні зв'язки враховують природні умови, використовують їх і на них базуються. Але вони не висновуються механічно з природних умов, а визначаються загальним планом будівництва соціалізму в нашій країні, з врахуванням усієї своєрідності передумов, умов і можливостей розвитку даних конкретних районів, а тому була б прожектерством і звелася б до безплідних суперечок усяка спроба встановити тепер тверді межі Верхнього, Середнього й Нижнього Дніпра. Про розмежування цих міжрайонних комплексів можна говорити тепер лише в найзагальніших рисах.

В комплексі Нижнього Дніпра провідне значення має розвиток придніпровської металургії, що базується на рудних багатствах Криворіжжя й донецькому паливі (кооперування з Донбасом), а також манганових рудах Нікополя, і тісно комбінується з хемією, машинобудуванням і енергетикою. Особливість усього комплексу важкої індустрії Нижнього Дніпра становить висока питома вага технічно найбільш прогресивних і енергомістких галузей якісної металургії (електросталь, алюміній, стопи), електрохемії, складного машинобудування. Дальший розвиток цього комплексу зв'язаний з поширенням його енергобазиса, з включенням ряду нових електростанцій на бурому вугіллі і гідроенергії, з розвитком буровугільної хемії, з закінченням кільцювання всіх електростанцій і посиленням зв'язків цього комплексу з Середнім Дніпром.

Друге важливе завдання в розвитку комплексу Нижнього Дніпра — завдання піднесення врожайності зернових культур, дальшого посилення сектору південних субтропічних культур (особливо бавовни, італійських конопель, клещевини, арахісу тощо) і комбінування рільництва з інтенсивним тварин-

ництвом — обумовлює необхідність боротьби з засухою шляхом широкого зрошення засушливих масивів, дальшого озброєння сільського господарства машинами, хемізації його і поступового внадрення електроенергії.

Відповідно до цих завдань план розвитку комплексу Нижнього Дніпра повинен забезпечити спорудження великих електроцентралей (для цілей іригації переважно), створення відповідної зрошувальної сітки, дальший розвиток сільсько-господарського машинобудування, особливо спеціального (бавовнозбирального тощо), розвиток тукової хемічної промисловості і т. д., розвиток текстильної промисловості, харчової і ін.

Цими двома важливішими завданнями визначається загальний план розвитку всього комплексу Нижнього Дніпра, його обсяг і межі. Він буде включати машинобудівельний і металургійний вузол Дніпропетровського з його районом, Запоріжжя з Дніпрокомбінатом, Криворізький рудний басейн з його металургією, Нікопольський мангановий басейн з металообробною промисловістю Нікополя, Херсон і Миколаїв з сільсько-господарським машинобудуванням і суднобудуванням, Зінов'євськ з його машинобудуванням, ймовірно майбутній енергохемкомбінат на базі Олександрійського бурого вугілля, увесь зрошуваний масив засушливого степу України і північного Криму (орієнтовно до 4 млн. гектарів).

Міжрайонний комплекс Середнього Дніпра — менш ясний у своїх обрисах і перспективах. Провідною ланкою в цьому комплексі є створення вузла кваліфікованого й тонкого машинобудування, суднобудування і точної механіки в Києві, кооперованого лінією одержування металу в першу чергу з металургією Нижнього Дніпра.

Величезного значення в комплексі Середнього Дніпра набирає комбіноване хемічне й енергетичне використання бурого вугілля і торфу, а також розвиток лісопереробних галузей. Далі, доцільно буде розвивати на Середньому Дніпрі нові галузі виробництва (виробництво синтетичного каучука і пластич-

них мас), забезпечувані сировиною з боку сільського господарства басейну Середнього Дніпра.

Величезний розвиток повинна здобути тут харчова промисловість не тільки лінією існуючих галузей (цукрова, крохмало-паточна тощо), але й лінією нових (наприклад, консервна).

В значній частині міжрайонного комплексу Середнього Дніпра величезне значення має меліорація, що створює можливість освоєння великої кількості заболочених площ. Але особливо велика тут роль хемії, комбінованих добрив, що створює дійсну можливість високого піднесення сільського господарства.

Енергетика Середнього Дніпра буде репрезентована, очевидно, середніми й дрібними гідростанціями, комбінованими з великими станціями на торфу і бурому вугіллі. Напрямок і черга кільцювання електростанцій можливо є ще дискусійні, але сама необхідність кільцювання і забезпечення електроенергією порівняно бідних енергоресурсами і відсталих районів крайнього заходу, півночі і інших частин комплексу очевидна.

Особливе значення має в цьому районі проблема середніх і малих допливів Дніпра з їх системами (Тетерев, Рось, Сула, Псьол, Ворскла і інші), які можуть бути комплексно використані в більшій або меншій мірі, як „під'їзні шляхи“ до великої водної магістралі Дніпра, для цілей електрифікації, а в їхніх долинах буде здійснюватися меліорація.

З великих транспортних проектів, важливих для розвитку комплексу Середнього Дніпра, необхідно відзначити, крім проектів здійснення великого водного Чорноморсько-Балтійського шляху, проекти сполучення річки Десни через Жіздру з Окою, Сейму з Північним Дінцем. В зв'язку зі змістом основних завдань будівництва системи Середнього Дніпра, сюди доведеться віднести більшу частину Київської області, ймовірно, й значну частину Вінницької, деяку частину Лівобережжя, — а саме захід Харківської області. Дискусійним є віднесення до Середнього Дніпра Чернігівської області, однак, перспективи майбутнього розвитку її тісно зв'я-

зані з комплексом Середнього Дніпра. Міжрайонний комплекс Верхнього Дніпра складається з Білоруської СРР, Західної області і, можливо, деякої частини українського Полісся.

Провідною ланкою реконструкції всієї даної групи районів є Брянський вузол машинобудування в поєднанні з середнім і дрібним машинобудуванням інших центрів Західної області і східної частини БСРР. Необхідно відзначити кооперування цього машинобудування лінією одержування металу, а в значній мірі і палива, з районами України, лінією спеціалізації і кооперування окремих галузей машинобудування з Московською областю, Ленінградом і УСРР. Створення тут металургії можливе на основі значних запасів залізної руди у Західній області. Металургійним паливом у дальшому, можливо, буде торф, що не виключає і одержування палива з Донбасу.

З торфометалургією повинна буде тісно комбінуватися хемічна переробка торфу і енергетика на торфі. Важливого значення набирає тут хемічна переробка фосфоритів і, нарешті, лісохемія.

Могутній розвиток хемії на Верхньому Дніпрі справить глибокий вплив, послужить важелем корінної реконструкції техніки сільського господарства, освоєння величезних площ, раніш не використовуваних зовсім або використовуваних з мізерним ефектом. Передумовою для освоєння цих площ є осушна меліорація — одне з основних завдань у комплексі Верхнього Дніпра.

Верхньодніпровський енергетичний вузол зв'яже електроцентралі Західної області і БСРР, сполучаючись на півдні через станції українського Полісся з майбутнім кільцем Середнього Дніпра.

Більш або менш ймовірно, що енергокільце Верхнього Дніпра повинно охопити Смоленськ, ряд станцій східної частини БСРР з відгалуженнями на захід до Мінська тощо, Гомель, Брянський вузол і т. д., на півночі включити електростанцію Жарковсько-Світського торфохемічного комбінату, сполучаючись, можливо, через Валдайське енергокільце з електросіткою Ленінградської області; на сході можливе сполучення

з електросіткою Московської області, на півдні — з кільцем Середнього Дніпра. Основна енергобаза Верхнього Дніпра — торфові масиви, підсобна, — гідроенергія Верхнього Дніпра, Прип'яті, Десни.

Окрім цих трьох основних міжрайонних комплексів Великого Дніпра, в тісному зв'язку з ними і з загальним комплексом Великого Дніпра в цілому буде протікати розвиток, з одного боку, Донбасу (а можливо і Харківського машинобудівельного вузла), з другого боку — Ленінградської області. І, нарешті, трохи іншого характеру зв'язки встановляться з групою центральних промислових районів і з Поволжям.

Зв'язки Донбасу з комплексом Великого Дніпра надзвичайно різноманітні. З одного боку, Донбас тісно комбінується з важкою індустрією Нижнього Дніпра. Для металургії Середнього й Верхнього Дніпра Донбас також служитиме ще довгий час основною базою металургійного палива. Далі, не мало важке значення Донбасу як енергобази для всіх районів Придніпровщини. В міру падіння ролі транспорту, енергії „на колесах“, тобто вивозу вугілля з Донбасу для енергетичних цілей в районі Придніпровщини, посилюватиметься значення Донбасу як джерела для постачання енергії проводами.

Поряд з енергозв'язком, другим виразом зв'язку й участі Донбасу в системі Великого Дніпра повинен стати їх дедалі сильніший транспортний зв'язок, в дуже великій мірі коштом комплексної реконструкції водних шляхів самого Донбасу і Дніпра.

В рамках самого Донбасу комплексна реконструкція його водних ресурсів має як провідну ланку найпосутніші потреби водопостачання Донбасу. Крім величезного значення в справі водопостачання, реконструкція водних басейнів Донбасу (Торець, Вовча) може мати певне значення і для його енергосподаєрства, а також і для меліорації.

В той же час реконструкція водних басейнів Донбасу створює умови для суцільного водного шляху Донбас — Дніпро, з можливим продовженням до

Криворіжжя, і судільного водного шляху по Північному Дінцю до Харкова і вище (при чім, з другого боку, висуваються проекти сполучення Північного Дінця на півночі з системою Сейм — Десна як в інтересах водопостачання Харківського індустріального вузла, так і в інтересах розвитку міжрайонного транспорту).

Зазначені водні шляхи мали б величезне значення для виконання основних функцій Донбасу як першої вугільної бази Союзу і невід'ємної частини першої вугільно-металургійної бази. В той же час ці водні шляхи являють собою лише частковий, хоча й найбільший результат комплексного розв'язання таких питань, що є буквально життєвими для самого функціонування Донбасу як виробничого організму — питань водопостачання і електрифікації.

Єдиний план реконструкції водних басейнів Донбасу і північної частини Лівобережжя розв'язує одночасно аналогічні проблеми і щодо Харкова — найбільшого машинобудівельного центру УСРР і одного з найбільших у всьому Союзі. Досить згадати про регулювання стоку харківських річок і використання вод Північного Дінця для потреб водопостачання Харківського району; про меліорацію, про створення судільного водного шляху Харків — Донбас — Дон і т. п.

Південна частина Ленінградської області і територія проєктованого Валдайського енергокільця в перспективі тісно зв'яжеться з Великим Дніпром. Могутній центр машинобудування, суднобудування, електротехніки й хемії — Ленінград, хоча й перейде в значній мірі на власну енергетику, а почасти й власну металургійну базу (металургія на торфі і рудах Кольського півострова й Карелії і мала металургія Ленінграду), однак кооперування з першою вугільно-металургійною базою надовго зберігається, як одна з основних ниток, що зв'язують Ленінград з Нижнім Дніпром. Другим зв'язком між ними буде сполучення їх енергосіткою.

В зв'язку і в значній мірі на основі електробудівництва будуть розв'язані частково і важливіші транспортні проб-

леми: сполучення Дніпра з річками басейну Неви, з верхів'ями Волги, реконструкція Маріїнської системи, електрифікація залізниць.

В наслідок зростання енергопостачання Ленінградської області коштом установок на місцевих ресурсах трохи знизиться питома вага (але навряд чи абсолютна кількість) споживання Ленінградською областю донецького палива. В той же час транспорт донецького палива (а ймовірно й кавказької нафти) в цей район можна буде в деякій частині передати на нові водні шляхи.

Отака в загальних рисах в порядку лише першого наближення характеристика, обсяг і зміст проблеми Великого Дніпра:

Як ми бачимо, проблема ця виступає перед нами як проблема великих перспектив, зв'язаних з побудовою власної матеріальної основи комунізму, і разом з тим, як проблема, здійснення якої розв'язує актуальні завдання соціалістичного будівництва. Ця проблема виступає перед нами як проблема всесоюзного значення, що розв'язує істотні завдання соціалістичного будівництва в цілому; разом з тим, це проблема, здійснення якої розв'язує найпосутніші завдання кожної республіки, області і району в сфері Великого Дніпра.

Проблема Великого Дніпра набирає в світлі боротьби двох систем і величезного міжнародного значення.

Боротьба двох систем, системи загниваючого і вмираючого капіталізму і системи будованого нового, комуністичного суспільства, з кінцем капіталістичної стабілізації і остаточним укріпленням СРСР на соціалістичних позиціях вступила в нову вирішальну фазу свого розвитку. Розробка й здійснення проблеми Великого Дніпра дає ще один незаперечний доказ того, що в цій боротьбі майбутнє за комуністичним суспільством.

І для того, щоб проблема створення Великого Дніпра перетворилася з ідеї в матеріальну силу, необхідно, щоб вона опанувала мільйони будівників соціалізму і в тім числі всіх чесних і відданих комунізму людей науки.

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАРАДА КОМСОМОЛЬЦІВ-ПИСЬМЕННИКІВ

8-10 квітня ц. р. в м. Харкові при ЦК ЛКСМУ відбулася нарада комсомольців-письменників. На нараді розглянуто такі питання:

1. Завдання комсомольців-письменників у зв'язку з рішеннями XVII з'їзду ВКП(б)—доповідач тов. Рашміділов.

2. Творчі звіти комсомольців-письменників: П. Усенка (Харків), Г. Плоткіна (Одеса), В. Герасименка (Донбас), С. Борзенка, М. Ковальчука (Харків);

3. Доповідь редакції журналу „Молодняк”—доповідач тов. Первомайський.

В роботі наради взяли участь секретар ЦК ЛКСМУ тов. Андрєєв, завкультпропвідділу ЦК КП(б)У тов. Кіллеров, члени президії Оргкомітету т. т. Кулик, Городской, Щупак, Фефер.

Не маючи змоги подати повний стенографічний звіт наради комсомольців-письменників, ми подаємо тільки основні доповіді й виступи на нараді та скорочений виклад виступів останніх товаришів.

Частина матеріалів наради буде подана в № 6 журналу „Молодняк“.